

KSIĘGA ZNAKARSKA

WARMII I MAZUR

Olsztyn, sierpień 2009

Autorzy:

Krzysztof Kowalczyk - Przewodnik turystyczny, Instruktor znakowania szlaków turystycznych, Instruktora kajakarstwa

Tadeusz Walczak - Przewodnik turystyczny, Znakarz PTTK

Konsultacje:

Stanisław Gawroński - Przodownik turystyki pieszej, Znakarz PTTK

Marian Jurak - Przewodnik turystyczny, Znakarz PTTK

Stanisław Kawęcki - Przewodniczący Komisji Przewodnickiej ZGPTTK

Piotr Lisowski - Przewodnik turystyczny, Pilot wycieczek, Instruktor narciarstwa zjazdowego

Witosław Wyrobek - Przewodnik turystyczny, Znakarz PTTK

Podstawy prawne

Ustawa z 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. Nr 80, poz. 707 z późn. zm.).

Ustawa z 21 marca 1985 r. o drogach publicznych (tekst jedn. Dz.U. 2007 r. Nr 19, poz. 115)

Ustawa z 20 czerwca 1997 r. – prawo o ruchu drogowym (tekst jedn. Dz.U. z 2005 r. Nr 108, poz. 908 z późn. zm.)

Ustawa z 28 września 1991 r. ustawa o lasach (tekst jedn. Dz.U. z 2005 r. Nr 45, poz. 435 z późn. zm.)

Ustawa z 18 lipca 2001 r. – prawo wodne (tekst jedn. Dz.U. z 2005 r. Nr 239, poz. 2019)

Ustawa z dnia 18 stycznia z 1996 r. o kulturze fizycznej (tekst jednolity: Dz. U. 2001, Nr 81, poz. 889, z późn. zm.),

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska**.** (Dz. U. z dnia 20 czerwca 2001 r.

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. O ochronie przyrody (Dz. U. z dnia 30 kwietnia 2004 r.)

Rozporządzenia ministra Infrastruktury oraz Spraw Wewnętrznych i Administracji z 31 lipca 2002 r. w sprawie znaków i sygnałów drogowych (Dz.U. Nr 170, poz.1393)

Rozporządzenia Ministra Infrastruktury z 31 lipca 2003 r. w sprawie znaków i sygnałów drogowych

Rozporządzenia Ministra Infrastruktury z 3 lipca 2003 r. w sprawie szczegółowych warunków technicznych dla znaków i sygnałów drogowych oraz urządzeń bezpieczeństwa ruchu drogowego i warunków ich umieszczania na drogach (Dz.U. Nr 220, poz. 2181).

Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z 23 września 2003 r. w sprawie

szczegółowych warunków zarządzania ruchem na drogach oraz wykonywania nadzoru nad tym zarządzaniem (Dz.U. Nr 177, poz. 1729)

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 6 maja 1997 r. w sprawie określenia warunków bezpieczeństwa osób przebywających w górach, pływających, kąpiących się i uprawiających sporty wodne. (Dz. U. z dnia 7 czerwca 1997 r.)

Rozporządzenie Ministra Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej z dnia 19 lipca 2013 r. (Dz.U z dnia 6 sierpnia 2013 r. Poz. 891)

Rozporządzenie Ministra Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej oraz Spraw Wewnętrznych z dnia 24 lipca 2013 r. (Dz.U z dnia 6 sierpnia 2013 r. Poz. 890)

Część znaków opracowano na podstawie instrukcji Znakowania Szlaków Turystycznych PTTK, Warszawa 2007

Wstęp

Pierwsze znakowane szlaki turystyczne pojawiły się już pod koniec XIX w. i były to wyłącznie szlaki piesze w górach. Wraz z rozwojem zainteresowań turystycznych, a przede wszystkim wzrastającą chęcią i poznania kraju i obcowania z przyrodą, szlaki piesze zaczęły pojawiać się również w innych regionach. Początkowo szlaki doprowadzały turystę do konkretnych miejsc od stacji kolejowych, schronisk lub już w latach powojennych do dworców autobusowych. Z upływem czasu i coraz większą ilością szlaków krótkich zaczęły pojawiać się znakowane szlaki liczące kilkadziesiąt i nawet kilkaset kilometrów. Szlaki te były przeznaczone dla turystów, którym przewożono lub przenoszono za opłatą bagaże, lub którzy przez kilka albo kilkanaście dni wędrowali z całym ekwipunkiem na plecach. Idea taka miała swoje uzasadnienie, ponieważ brakowało dokładnych map, biwakować można było prawie wszędzie a u każdego napotkanego gospodarza można było nocować w stodole na sianie. Taki stan utrzymywał się mniej więcej do połowy lat 90 XX w. Obecnie – kiedy dostępność dokładnych map jest powszechna, a w sprzedaży są odbiorniki GPS umożliwiające wędrówki bez mapy, długie szlaki nizinne są coraz mniej wykorzystywane. Szlaki te bowiem były przeznaczone dla turysty kwalifikowanego, który obecnie mając dużo większe możliwości nie korzysta z nich, tym bardziej że turystyka kwalifikowana na nizinach jest obecnie turystyka niszową.

Znakowane szlaki mają natomiast głębokie uzasadnienie dla największej obecnie grupy turystów jednodniowych, bardzo mobilnych i często zmieniających rodzaj turystyki, dla takich, którzy chcą sobie pójść lub pojechać na krótką wycieczkę w nieznanym terenie i wrócić przed wieczorem.

To dla tej grupy, potencjalnych turystów przeznaczone są szlaki krótkie. Tu idea znakowania szlaków ma właśnie sens. Obecnie więc ze względu na zmieniające się trendy w turystyce należy znakować i promować krótkie – jednodniowe szlaki, do konkretnego miejsca, szlaki w kształcie pętli, szlaki przechodzące przez miejscowości turystyczne i węzły komunikacji zbiorowej. W połowie lat 90-tych pojawiły się promowane przez Lasy Państwowe ścieżki dydaktyczne. Powstała też potrzeba wprowadzenia oznakowania dla krótkich szlaków pieszych wykorzystywanych bardziej na spacery niż wielodniowe wędrówki. W 1997 r. ZG PTTK wprowadził oznakowanie szlaków dydaktycznych oraz szlaków spacerowych. Ponieważ systemy znakowania tych szlaków są niedopracowane, niniejszy zbiór zasad proponuje uzupełniony system ich znakowania. Szlaki dydaktyczne wprowadza się obecnie również w miastach jako np. szlaki historyczne. Szlaki spacerowe zaś zostały zaadaptowane do coraz popularniejszych treningów Nordic Walking.

Wśród znakowanych szlaków turystycznych szlaki rowerowe mają szczególne znaczenie, ponieważ są to szlaki których znaki występują obecnie w przepisach ruchu drogowego jako pełnoprawne znaki drogowe.

Rower jako środek przemieszczania się i rekreacji wykorzystywany był do celów turystycznych niemal od początku jego wynalezienia w XIX w. Początkowo, ze względu na bardzo wysokie koszty jego zakupu, jeździły nim najzamożniejsze warstwy ówczesnego społeczeństwa. Osoby najbardziej światłe z tej grupy społecznej zrzeszały się w różnego rodzaju towarzystwa i kluby aby w formie zorganizowanej uprawiać turystykę, uważając rower za najdoskonalszy środek lokomocji. Wśród najstarszych tego typu organizacji należy wymienić powstałe w 1886 roku Warszawskie Towarzystwo Cyklistów, które skupiało w swoich szeregach warszawską elitę społeczną i intelektualną. Wśród członów WTC widnieją m.in. nazwiska: Bolesława

Prusa, Henryka Sienkiewicza, Wacława Gąsiorowskiego, hrabiów Potockich, Chrapowickich i wielu innych. Wielką miłośniczką roweru była Maria Skłodowska-Curie, która wraz z mężem w podróż poślubną po Francji udała się z rowerem i na rowerze „podróżowała od wsi, do wsi" - jak pisze jej córka we wspomnieniach o słynnej matce. Postęp cywilizacyjny XX wieku doprowadził do tego, że rower stał się dobrem powszechnym, i był w dalszym ciągu wykorzystywany w turystyce nie tylko przez elity, lecz przede wszystkim przez coraz szersze grupy społeczne. Równocześnie następował bardzo szybki rozwój motoryzacji, a co za tym idzie coraz większe zatłoczenie dróg. Przemieszczanie się rowerem stawało się coraz bardziej niebezpieczne dla życia i zdrowia rowerzystów. Społeczeństwa Europy Zachodniej problem ten dostrzegły już w latach 30-tych XX wieku i znalazły na to rozwiązanie budując specjalne drogi przeznaczone wyłącznie dla rowerzystów. W Polsce budowa ścieżek rowerowych zaczęła się w latach 70 – tych XX w., do tej pory powstało ich jednak niewiele - głównie w dużych miastach i wokół nich. Znakowane szlaki rowerowe zaistniały w Polsce z inicjatywy PTTK w latach 90-tych XX w. ZG PTTK wprowadził wzory znaków szlaków rowerowych i czynił starania, aby wzory te stały się ogólnie obowiązującymi w całym kraju. Szlaki rowerowe powstały po to, aby wskazać rowerzystom drogę do miejsc i regionów atrakcyjnych krajoznawczo i jednocześnie drogę o małym ruchu pojazdów samochodowych, a więc drogę w miarę bezpieczną. Od momentu zrodzenia się idei znakowania wiadomo było, że trzeba będzie korzystać z istniejącej sieci dróg, bo na budowę specjalnych tras długo jeszcze będzie brakować środków a zatem znaki trzeba będzie umieszczać wzdłuż dróg publicznych, przy których wszelkie znaki, w myśl obowiązującego prawa, można ustawiać tylko za zgodą odpowiedniego zarządu drogi. PTTK zaczęło czynić starania o to aby wzory znaków szlaków rowerowych wprowadzić do przepisów obowiązujących przy stawianiu znaków przy drogach. Oficjalne

zatwierdzenie zasad znakowania i wzorów znaków dokonane zostało w 1996r. przez Ministra Transportu i Gospodarki Morskiej. W 1999r. znaki szlaków rowerowych zastały wprowadzone do rozporządzenia o znakach i sygnałach drogowych, a następnie w 2003 r. do rozporządzenia w sprawie warunków technicznych umieszczania znaków na drogach. Równocześnie, w okresie intensywnych przemian w kraju w drugiej połowie lat 90-tych XX w. i przede wszystkim po powstaniu samorządów lokalnych, idea szlaków rowerowych zyskała prawie powszechną aprobatę. Wielu przedstawicieli władz lokalnych w tym, że na ich terenie zaistnieją szlaki rowerowe widziało źródło jakiegoś dochodu i nowoczesne podejście do rekreacji oraz chęć pokazania swojego terenu turystom. W tym też okresie powstało wiele szlaków rowerowych. W wielu przypadkach z różnych przyczyn nie stosowano znaków, które zawarte były w w/w przepisach. Powstały więc kilometry szlaków nieprawidłowo oznakowanych, które ponadto nie były w następnych latach konserwowane. Idea oznakowywania nowych szlaków odżyła ponownie po 2004 r., kiedy Polska weszła do Unii Europejskiej i zaczęły pojawiać się fundusze unijne na wszelką infrastrukturę, w tym na szlaki rowerowe. Wtedy to ponownie powstało dużo szlaków rowerowych, jednak podczas znakowania w dalszym ciągu nie zawsze stosowano się do obowiązujących przepisów. Takie podejście do znakowania szlaków rowerowych spowodowało, że w ternie wciąż istnieje wiele szlaków promowanych jako rowerowe, ale oznakowanych zupełnie nieczytelnie dla przeciętnego turysty. Szlaki te ponadto nie stanowią żadnej konkretnej propozycji turystycznej. Przy szlakach długich brak infrastruktury turystycznej. Szlaki krótsze zaś niejednokrotnie prowadzą do punktów, z których turysta nie ma możliwości powrotu do miejsca skąd wyruszył i gdzie ma nocleg lub do miejsca gdzie pozostawił samochód. Z przedstawionego wyżej stanu większości szlaków rowerowych powstałych w poprzednich latach wynika, że

zostały one wytyczane i znakowane przez osoby nie posiadające do tego odpowiednich kwalifikacji.

Szlaki wodne, wykorzystujące istniejącą sieć rzeczną, a od XVIII w i sieć kanałów, wykorzystywane były do celów przemieszczania się od dawna. W celach rekreacji i poznawania kraju, w skali większej niż indywidualne podróże zaistniały one dopiero po II wojnie światowej. Za prekursorów szlaków wodnych na Warmii i Mazurach należy uznać Winrycha von Kniprode, który w XIV w. opłynął całe państwo Zakonu Krzyżackiego i część Mazowsza, oraz Melchiora Wańkowicza, który w latach 30-tych XX w. podróżował szlakiem Krutyni i wrażenia swoje z tej podróży opisał w książce „Na tropach Smętka". Ani relację z podróży, Winrycha von Kniprode, ani zbiór reportaży Wańkowicza nie można uznać za przewodnik po szlakach wodnych. Te pojawiły się dużo później. W latach 50-tych XX w. ze szlaków wodnych na Mazurach i nie tylko korzystał Karol Wojtyła, późniejszy Papież Jan Paweł II oraz Władysław Ogrodziński, który swoje podróże po szlakach wodnych opisał w książce „Piękna nieznajoma". Szlaki kajakowe w tym okresie wykorzystywane były przede wszystkim przez grupy turystów kwalifikowanych. Obecnie coraz częściej korzystają ze szlaków również turyści indywidualni na spływy kilkugodzinne lub jednodniowe. To właśnie dla nich zaistniała potrzeba oznakowania szlaków wodnych. ZG PTTK wprowadził znaki szlaków wodnych i niektóre z nich są na wielu szlakach stosowane. Istotne znaczenie przy oznakowywaniu szlaków wodnych ma wskazanie turyście miejsc właściwych do bezpiecznego przepłynięcia i ominięcia tych, które mogą być niebezpieczne. Wprowadza się też coraz więcej znaków informacyjnych. System ten jednak zawierał wiele znaków, które nigdy nie zostały zastosowane i wymagał dopracowania. Na jednym ze spotkań kajakarzy - działaczy Polskiego Związku Kajakowego oraz PTTK konsultowano zaproponowane w niniejszym opracowaniu zasady uzyskując

aprobatę zaproponowanych zmian.

Turystyka jeździecka, jest poza pieszą, najstarszą formą przemieszczania się. Koń, jako środek lokomocji był w powszechnym użyciu w Polsce do połowy lat 70-tych XX w. Turystyka jeździecka na skalę szerszą istniała równolegle z transportem końskim. Najdawniejsi turyści, jak np. Marko Polo korzystali z koni i do podróży i do dźwigania bagażu. W późniejszym okresie koń zawsze towarzyszył każdemu podróżnikowi. W Polsce koń do celów turystycznych i okazjonalnych, takich jak popularne w zimie kuligi, był wykorzystywany intensywnie do końca lat 70- tych. Po kilkunastu latach zastępowania koni przez traktory ponownie jest ich coraz więcej a jeździectwo staje się coraz bardziej popularną dziedziną turystyki. Szlaki jeździeckie pojawiły się pod koniec lat 90-tych XX w. Główną ideą ich powstania było wskazanie użytkownikom dróg, po których turysta na koniu może się bezpiecznie poruszać. Szlaki jeździeckie powinny być wytyczane poza drogami publicznymi, innymi drogami niż szlaki piesze i rowerowe. Szlaki te powinny prowadzić skrajami pól, miedzami oraz terenami, które są niedostępne dla innych rodzajów turystyki - na przykład terenami lekko podmokłymi. Ponieważ jednak najczęściej podczas wycieczek konnych obecna jest osoba z miejscowej stadniny lub gospodarstwa, znakowanie szlaków jeździeckich jest najczęściej zbędne.

Przedstawiany zbiór zasad, korzystając z wzorów znaków zawartych w regulaminach wewnętrznych PTTK ujednolica i porządkuje zasady tworzenia i znakowanie wszystkich rodzajów szlaków turystycznych ułatwiając potencjalnym turystom ich odczytanie. Istotną ich funkcją jest umożliwienie turystom poruszania się po zupełnie obcym terenie bez obawy o zabłądzenie. Turysta powinien cieszyć się walorami otaczającej przyrody i na tyle często widzieć znaki szlaku by czuć się bezpiecznie.

Tadeusz Walczak

I. Zasady wytyczania szlaków turystycznych

1. **Wytyczanie szlaku** odbywa się na podstawie umowy zawartej pomiędzy zlecającym (gminą, nadleśnictwem, stowarzyszeniem, parafią etc.) a osobą mającą do tego celu przygotowanie oraz doświadczenie, jeśli to możliwe powinien to być licencjonowany przewodnik turystyczny.

2. **Wytyczanie szlaku** polega na **zaprojektowaniu przebiegu szlaku** w oparciu o dogłębną znajomości terenu, zgodnie z przyjętą w danym regionie **koncepcją przebiegu szlaków** oraz opracowaniu na tej podstawie **dokumentacji technicznej szlaku**.

3. **Koncepcja przebiegu szlaków turystycznych** to przyjęte na danym terenie (gmina, powiat, region, województwo) jednolite i dostosowane do warunków panujących w tym terenie ogólne założenia projektowania przebiegów szlaków turystycznych.

4. **Projektowanie szlaku** polega na wyborze przebiegu szlaku z uwzględnieniem następujących kryteriów:

   a) bezpieczeństwo turystów

   b) przyjęta na danym terenie koncepcja przebiegu szlaków

   c) aktualne trendy w turystyce

   d) dopasowanie do walorów rejonu i produktów turystycznych

   e) bliskość atrakcji turystycznych i walorów krajoznawczych

5. **Przebieg szlaku** powinien zostać uzgodniony z właściwą dla danego terenu organizacją przewodników turystycznych oraz administratorami szlaków istniejących.

6. Przebieg szlaku musi być **uzgodniony** z właścicielami lub

administratorami dróg i innych terenów, przez które szlak ma przebiegać na zasadach zawartych w aktualnie obowiązujących aktach prawnych oraz w oparciu o miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego i inne właściwe do rodzaju szlaku lokalne akty prawne.

7. W przypadku przebiegu szlaku odcinkiem drogi powiatowej, wojewódzkiej lub krajowej, wszystkie znaki szlaku usytuowane w pasie drogowym podlegają uzgodnieniu z właściwym zarządcą dróg oraz właściwą komendą policji.

8. Pełna dokumentacja szlaku przechowywana jest przez zleceniodawcę, kopię natomiast otrzymuje administrator szlaku oraz osoba, której zlecono oznakowanie szlaku.

9. Niniejsze zasady dotyczą zarówno szlaków wymienionych i opisanych w niniejszej Księdze jak też innych szlaków turystycznych, takich jak szlaki pielgrzymkowe, historyczne czy kulturowe. Dla szlaków tych dopuszcza się inne rodzaje oznakowania stosowane analogicznie.

II. Dokumentacja szlaków turystycznych

Dokumentacja techniczna szlaku zawiera:

1. **Wyciąg z umowy** zlecającej wytyczenie szlaku.

2. **Inwentaryzację** istniejących na danym terenie szlaków w formie krótkich opisów poszczególnych szlaków.

3. **Koncepcję** i uzasadnienie przyjętego przebiegu szlaku, wraz z ewentualną adaptacją istniejących szlaków lub połączeniami z nimi.

4. **Opis skrócony szlaku** - zawierający nazwy miejscowości oraz innych miejsc, przez które przebiega szlak.

5. **Opis szlaku** - ujęta w kilkunastu zdaniach charakterystyka szlaku stanowiąca propozycję użycia szlaku w formie, którą można użyć w folderach szlaku lub na promującej go stronie internetowej.

6. **Wykaz i lokalizację elementów oznakowania szlaku** z podaniem:

   a) zapisu miejsca umieszczenia znaku w systemie GPS (tzw. waypoint),

   b) zapisu po której stronie drogi znajduje się znak (poruszając się wg kolejności miejsc z opisu skróconego),

   c) zapisu czy znak widoczny jest dla poruszających się zgodnie z opisem czy dla poruszających się w stronę przeciwną

   d) określenia rodzaju podłoża (drzewo, słupek drewniany, słupek z tworzywa sztucznego, pod znakiem drogowym - np. D-6, inny obiekt),

   e) materiału z jakiego proponuje się wykonanie znaku (metalowy, z tworzywa sztucznego, drewniany lub malowany),

   f) rodzaj znaku (wg wykazu znaków dla poszczególnych szlaków – znak kontynuacji, skrętu, drogowskaz etc.),

   g) uwagi.

7. **Wykaz miejsc ustawienia drogowskazów i ich treść** z określeniem pozycji wg systemu GPS.

8. **Wykaz miejsc ustawienia map z zaznaczonym szlakiem lub siecią szlaków (jeśli projekt przewiduje)** z określeniem pozycji wg systemu GPS.

9. **Zestawienie poszczególnych odcinków szlaku przebiegających po różnych rodzajach nawierzchni z wyliczeniem sum ich długości i przedstawieniem ich w formie graficznej**. Należy używać wyłącznie następujące określenia nawierzchni: ***asfaltowa, betonowa, brukowa, żużlowa, żwirowa i gruntowa.***

10. **Zestawienie poszczególnych odcinków szlaku przebiegających przez różne rodzaje terenu z wyliczeniem sum ich długości i przedstawieniem ich w formie graficznej**. Należy używać wyłącznie

następujące określenia rodzaju krajobrazu: ***zabudowany, otwarty, leśny.***

11. **Opis krajoznawczy szlaku** - zawierający informacje o interesujących obiektach, miejscach i miejscowościach na trasie szlaku oraz w bliskiej odległości od niego.

12. **Kosztorys oznakowania** zawierający ceny brutto poszczególnych elementów oznakowania wraz z ich transportem i montażem.

13. **Mapę** w skali 1:50000 lub dokładniejszą z dokładnie naniesionymi istniejącymi już szlakami oraz nowo wytyczonym. Należy odpowiednio zaznaczyć poszczególne odcinki nowego szlaku, w zależności od administratora lub właściciela gruntu, po którym przebiega oraz opisać je jednoznacznie.

14. **Uzgodnienia**. Uzgodnienia przebiegu szlaku polegają na uzyskaniu zgody na piśmie właściciela lub administratora dróg, lub innych terenów, po których planowany jest przebieg szlaku. W przypadku przebiegu szlaku drogami powiatowymi, wojewódzkimi lub krajowymi - jeśli wymaga tego zarządca drogi - uzgodnienie polega na zatwierdzeniu projektu organizacji ruchu. W pozostałych przypadkach uzgodnienie następuje poprzez podpis i pieczęć kompetentnej osoby na mapie szlaku lub na załączniku do niej w oryginalnej wersji dokumentacji, ewentualnie w inny sposób przyjęty w danej instytucji.

III. Technika znakowania szlaków turystycznych

1. Znakowanie szlaku polega na umieszczaniu znaków danego szlaku w terenie zgodnie z dokumentacją techniczną.

2. Znaki szlaków należy malować farbami wodoodpornymi lub umieszczać w postaci gotowych elementów wykonanych z metalu, drewna lub z tworzywa sztucznego, mocowanych trwale do podłoża.

3. W przypadku malowania znaków szlaków turystycznych bezpośrednio na drzewach i innych obiektach w terenie, ich kolory, wielkość i kształty muszą odpowiadać wymaganiom niniejszego dokumentu i mieć

estetyczny wygląd.

4. Likwidowanie szlaków turystycznych lub ich części należy wykonywać poprzez usunięcie w sposób trwały lub zamalowywanie szarą farbą znaków malowanych, a w przypadku znaków gotowych należy je zdemontować.

5. Na słupach energetycznych można malować i umieszczać znaki szlaków turystycznych jedynie za zgodą ich właściciela lub administratora.

6. Znaki szlaków turystycznych nie mogą być zasłonięte przez: liście, krzaki, gałęzie drzew itp., przeszkody te muszą być usunięte podczas znakowania szlaku lub corocznej inwentaryzacji.

7. Znaki szlaków turystycznych nie powinny być wykonywane z materiałów odblaskowych.

8. Dla odróżnienia szlaków, szczególnie w przypadku ich krzyżowania się, wspólnego przebiegu lub przebiegu w niewielkiej odległości stosuje się 5 podstawowych kolorów: czerwony, żółty, zielony, niebieski i czarny (nie dotyczy szlaków kajakowych). Za wzorce kolorów należy przyjąć stosowane aktualnie na znakach drogowych.

9. W przypadku szlaków narciarskich-śladowych nie stosuje się szlaku koloru żółtego.

10. Znaki różnych szlaków lub rodzajów szlaków turystycznych prowadzące wspólnie należy zblokować. Jeśli nie ma takiej możliwości należy umieszczać je na tych samych obiektach lub - w ostateczności - w pobliżu.

11. Blokując znaki należy umieszczać je od góry w kolejności od największego do najmniejszego oraz licować je w pionie do brzegu, od strony drogi, którą przebiega szlak.

12. Znaki szlaków turystycznych muszą być umieszczone, w miarę możliwości, prostopadle do kierunku wędrówki a na drogach publicznych zgodnie z obowiązującymi przepisami.

13. Przejście szlaku turystycznego przez skrzyżowania i rozwidlenia dróg powinno być tak oznakowane, aby widoczność znaków nie pozostawiała wątpliwości co do wyboru dalszej drogi (w przypadku szlaków dwustronnych w obu kierunków wędrowania).

14. Tablice informacyjne, drogowskazy lub mapy z siecią szlaków powinny być ustawiane na początku i końcu szlaku, w węzłach szlaków oraz innych miejscach uzasadnionych ruchem turystycznym, jednak wyłącznie tam, gdzie turysta może bezpiecznie się zatrzymać by zapoznać się z ich treścią.

15. Tablice informacyjne, drogowskazy lub mapy z siecią szlaków można wykonywać dowolną techniką, muszą być one jednak jednolite dla całego szlaku, trwałe i czytelne. Na tablicach zawierających mapę, szlaki rowerowe zaznacza się kółkami w kolorze takim jak kolor szlaku, szlaki kajakowe nieco mniejszymi kółkami w kolorze niebieskim, szlaki jeździeckie zaznacza się trójkącikami w kolorze szlaku a szlaki piesze, spacerowe, dydaktyczne i narciarskie-śladowe zaznacza się linią przerywaną również w kolorze danego szlaku.

16. Dla odróżnienia rodzaju szlaku w przypadku występujących na jednej mapie szlaków pieszych, dydaktycznych spacerowych oraz narciarskich-śladowych należy stosować linie przerywane o wyraźnie różnych odcinkach.

17. Szlaki rowerowe krajowe zaznacza się kółkami w kolorze pomarańczowym dodając numer szlaku lub jego nazwę.

18. Tablice zawierające informacje o szlaku oraz mapy z siecią szlaków nie związane trwale z gruntem, są częścią oznakowania szlaku i nie stanowią obiektów budowlanych w rozumieniu Prawa Budowlanego.

19. W przypadku znaków malowanych bezpośrednio na drzewach, słupkach i innych obiektach o ciemnym tle, malowanie czarnej obwódki dookoła znaku nie jest wymagane.

20. W przypadku wytyczenia nowego szlaku przebiegającego wspólnie z istniejącym, należy uzgodnić sposób oznakowania wspólnego odcinka z administratorem istniejącego szlaku. Jeśli zachodzi potrzeba

dodatkowych oznaczeń lub zmiany znaków na zblokowane, wykonuje je administrator nowo powstałego szlaku.

21. W przypadku wspólnego przebiegu dwóch rodzajów szlaku na dłuższych odcinkach bez rozdroży, należy tak dopasować odległości pomiędzy kolejnymi znakami by dało się je blokować. Np. przy wspólnym przebiegu szlaku rowerowego i pieszego co drugi znak szlaku pieszego powinien być zblokowany ze znakiem szlaku rowerowego.

IV. Utrzymanie szlaków turystycznych

1. Zlecający wytyczenie szlaku (jego właściciel), przed oznakowaniem go, określa administratora szlaku, który będzie co najmniej raz w roku, zlecał **inwentaryzację i konserwację oznakowania szlaku** oraz ponosił związane z tymi czynnościami koszty.

2. W przypadku przekazania szlaku w administrowanie (najczęściej właściwemu Urzędowi Gminy) zlecający wytyczenie i oznakowanie szlaku przekazuje szlak odpowiednią umową, złączając do niej kopię dokumentacji szlaku.

3. **Inwentaryzacja oznakowania** polega na spisaniu wszystkich elementów oznakowania szlaku podczas jego bezpośrednich oględzin w terenie, opisaniu ich stanu technicznego, oraz zapisaniu pomiarów w systemie GPS zgodnie z wytycznymi z punktu II.7.

4. Na podstawie **inwentaryzacji oznakowania** wylicza się koszt **konserwacji oznakowania szlaku**.

5. Zwyczajowo podczas inwentaryzacji wykonuje się drobne poprawki takie jak umycie znaku, podcięcie zasłaniających znaki gałęzi, poprawienie mocowania znaku itp.

6. Pierwsza inwentaryzacja oznakowania szlaku powinna zostać wykonana bezpośrednio po ukończeniu jego znakowania jako dokumentacja powykonawcza.

7. Kolejne inwentaryzacje oznakowania wykorzystują dokumentację poprzedniej inwentaryzacji, nanosząc w uwagach braki w oznakowaniu, zniszczenia oraz ewentualne niezbędne zmiany przebiegu lub oznakowania.

8. **Konserwacja oznakowania** szlaku polega na uzupełnieniu elementów oznakowania, zgodnie ze specyfikacją wynikającą z **inwentaryzacji**.

9. Konserwacja oznakowania musi opierać się na inwentaryzacji przeprowadzonej nie wcześniej niż dwa miesiące przed konserwacją.

10. **Odnowienie oznakowania szlaku** odbywa się w przypadku stwierdzenia w czasie inwentaryzacji nieczytelności większości znaków i polega na powtórnym wykonaniu wszystkich znaków malowanych oraz wymianie pozostałych, nieczytelnych elementów oznakowania szlaku.

V. Szlaki piesze

1. Znaki szlaku pieszego mają za zadanie wskazać turyście proponowany kierunek wędrówki oraz potwierdzić słuszność wyboru drogi.

2. Szlak pieszy musi być tak oznakowany, aby umożliwiał wędrowanie w obydwu kierunkach.

3. Szlaki piesze powinny, w miarę możliwości, prowadzić istniejącymi ścieżkami i drogami o nieutwardzonej nawierzchni

4. Szlaki piesze powinny mieć formę pętli umożliwiającą powrót do miejsca startu.

5. Znaki szlaku pieszego poza drogami publicznymi umieszczamy w miarę możliwości, po stronie prawej.

6. Jeżeli szlak pieszy prowadzi drogą publiczną bez chodnika lub specjalnie wytyczonej drogi dla pieszych, znaki szlaku umieszczamy po lewej stronie drogi.

7. Szlak pieszy nie powinien prowadzić wspólnie z innym szlakiem pieszym na odcinku dłuższym niż ok. 3 km.

8. Szlak pieszy nie może krzyżować się lub przebiegać na jakimkolwiek odcinku wspólnie ze szlakiem pieszym tego samego koloru. Najbliższy szlak tego samego koloru powinien przebiegać w odległości większej niż ok. 3 km.

9. Znaki szlaku pieszego powinny być umieszczane w widocznym miejscu i na kontrastowym tle. Należy je, w miarę możliwości, umieszczać na wysokości wzroku pieszego, czyli ok. 1,5 m nad ziemią.

10. Znak początku/końca szlaku pieszego – rys. 1 - jest pierwszym i ostatnim znakiem szlaku, umieszcza się go przed pierwszym oraz za ostatnim znakiem kontynuacji – rys. 2.

11. Na odcinkach szlaku bez skrzyżowań i rozwidleń znaki szlaku pieszego należy umieszczać w odległości co około 200 m.

12. Znak skrętu i strzałki szlaku pieszego mogą być stosowane zamiennie w zależności od sytuacji i możliwości ich umieszczenia w terenie. Znaki skrętu – rys. 3 i 4 – informują o zbliżającym się skręcie i należy umieszczać je przed drogą, w którą skręca szlak; strzałka z rys. 5 – informuje o skręcie przed nią i umieszczamy ją tuż za drogą, w którą skręca szlak.

13. Znaki różnych szlaków pieszych prowadzące wspólnie należy zblokować tak, aby paski koloru szlaku były oddzielone pojedynczymi paskami białymi – rys. 6.

14. Na wspólnym przebiegu kilku szlaków pieszych, przy skręcie jednego z nich stosuje się wyłącznie znaki zblokowane, takie jak przedstawione na rys. 7 lub 8.

15. Przy zblokowaniu dwu znaków skrętu szlaku pieszego, znak zewnętrzny posiada wymiary 180 x 150 mm - rys. 9.

16. Przy skręcie więcej niż dwóch szlaków pieszych, zaleca się stosowanie wyłącznie strzałek – rys. 10 i 11.

17. Na cienkich drzewach lub tyczkach dopuszcza się wykonywanie znaku kontynuacji szlaku pieszego w postaci obrączki.

18. Gdy szlak pieszy biegnie przez tereny otwarte, gdzie obiekty na których można umieścić znak są oddalone od trasy przebiegu szlaku, znaki należy umieszczać na specjalnie w tym celu wkopanych słupkach.

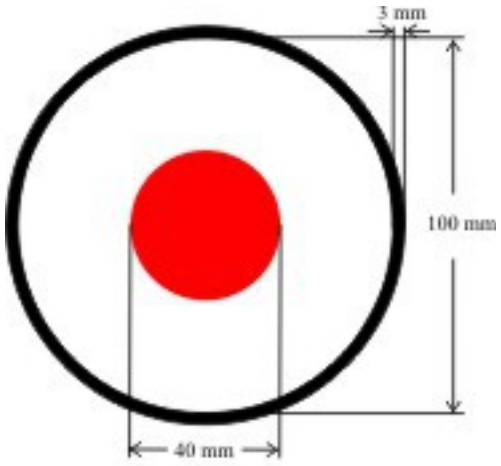
19. Drogowskazy szlaku pieszego - rys. 12 - powinny być ustawiane na początku i na końcu szlaku, na skrzyżowaniach szlaków, oraz innych miejscach uzasadnionych ruchem turystycznym, powinny być one estetyczne i jednolite dla całego szlaku. Drogowskaz może być ustawiony przed znakiem początku szlaku.

20. Jeżeli szlak pieszy nie jest udostępniony rowerzystom lub nie da się

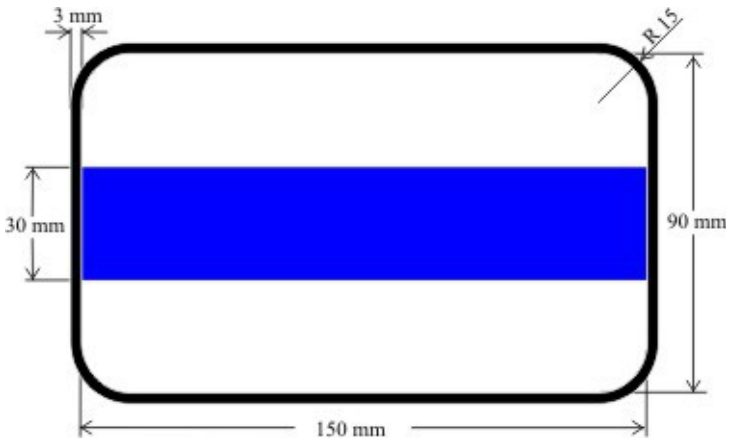
nim jechać rowerem powinien być oznakowany drogowskazem z symbolem przekreślonego roweru – rys. 13.

21. Jeżeli istnieje atrakcja turystyczna, do której trzeba zejść ze szlaku, by potem wrócić na szlak tą samą drogą, można umieścić na szlaku drogowskaz bez zaznaczonego koloru szlaku – rys. 14. Dopuszcza się stosowanie pomiędzy szlakiem a wspomnianą atrakcją dodatkowych drogowskazów tego samego rodzaju.

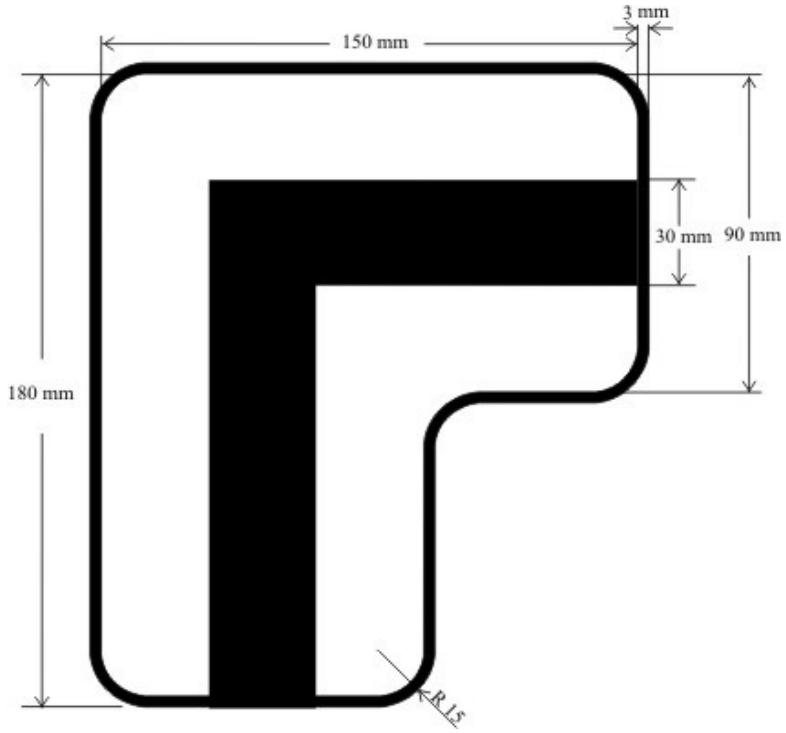
22. W terenach trudnych orientacyjnie lub celem zwrócenia uwagi turysty na nagłą zmianę kierunku przebiegu szlaku można stosować wykrzyknik w kolorze białym, umieszczanym nad znakiem kontynuacji – rys. 15.



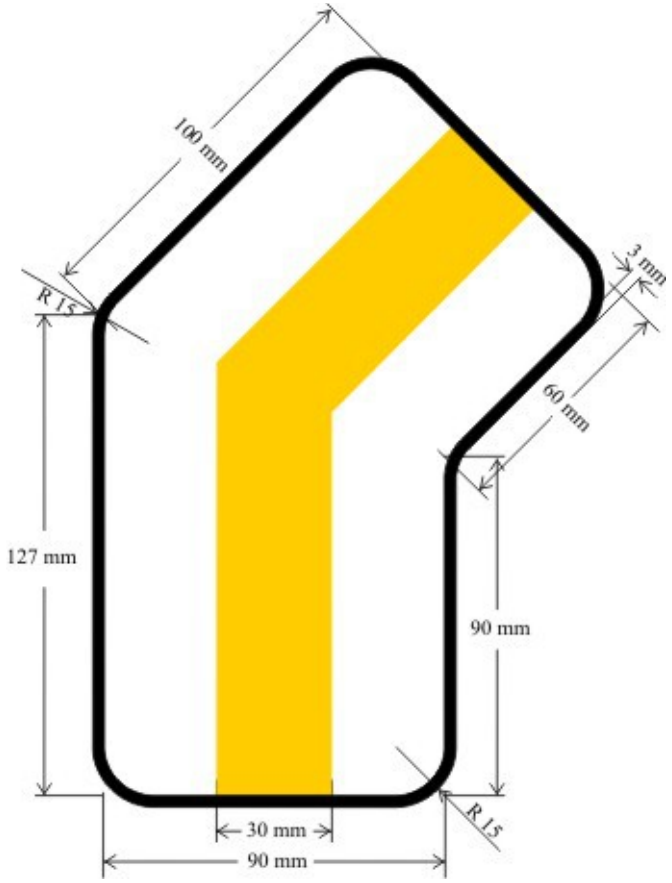
Rysunek 1: Szlak pieszy czerwony – ZNAK POCZĄTKU/KOŃCA SZLAKU



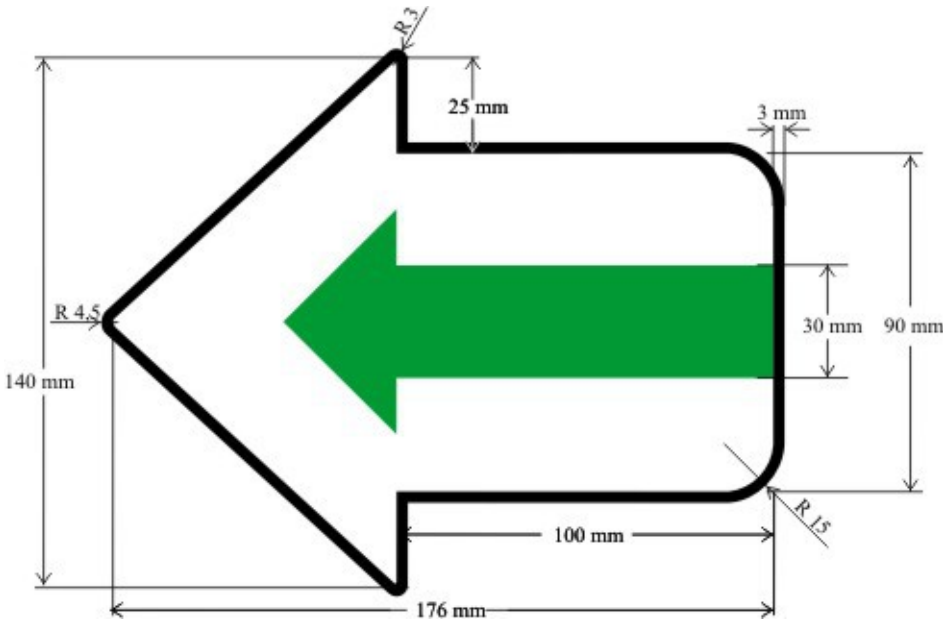
Rysunek 2: Szlak pieszy niebieski – ZNAK KONTYNUACJI



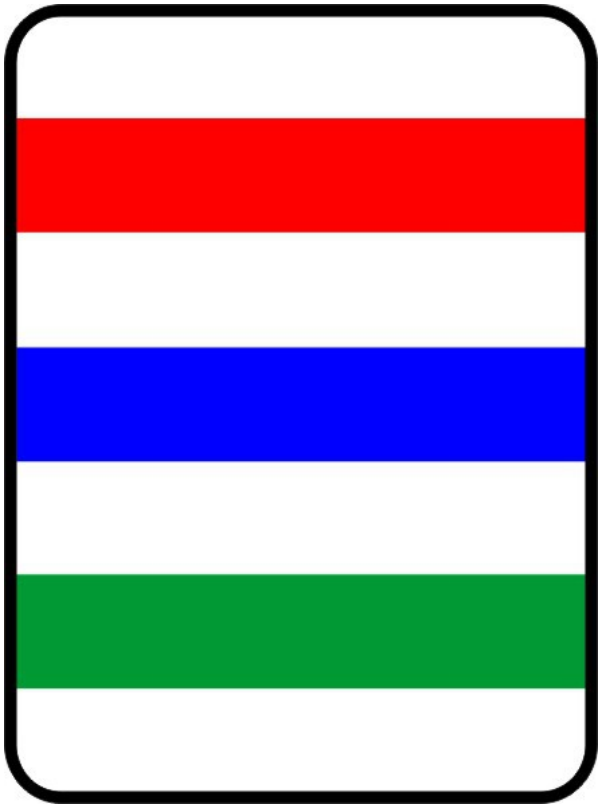
Rysunek 3: Szlak pieszy czarny – SKRĘT W PRAWO



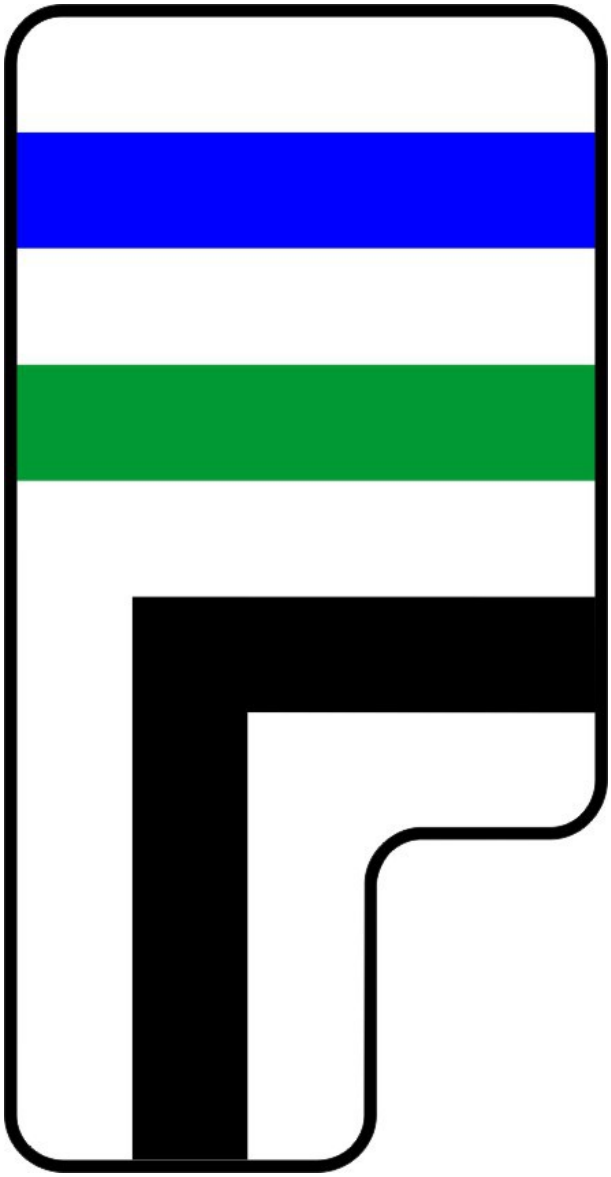
Rysunek 4: Szlak pieszy żółty – SKRĘT W PRAWO SKOS



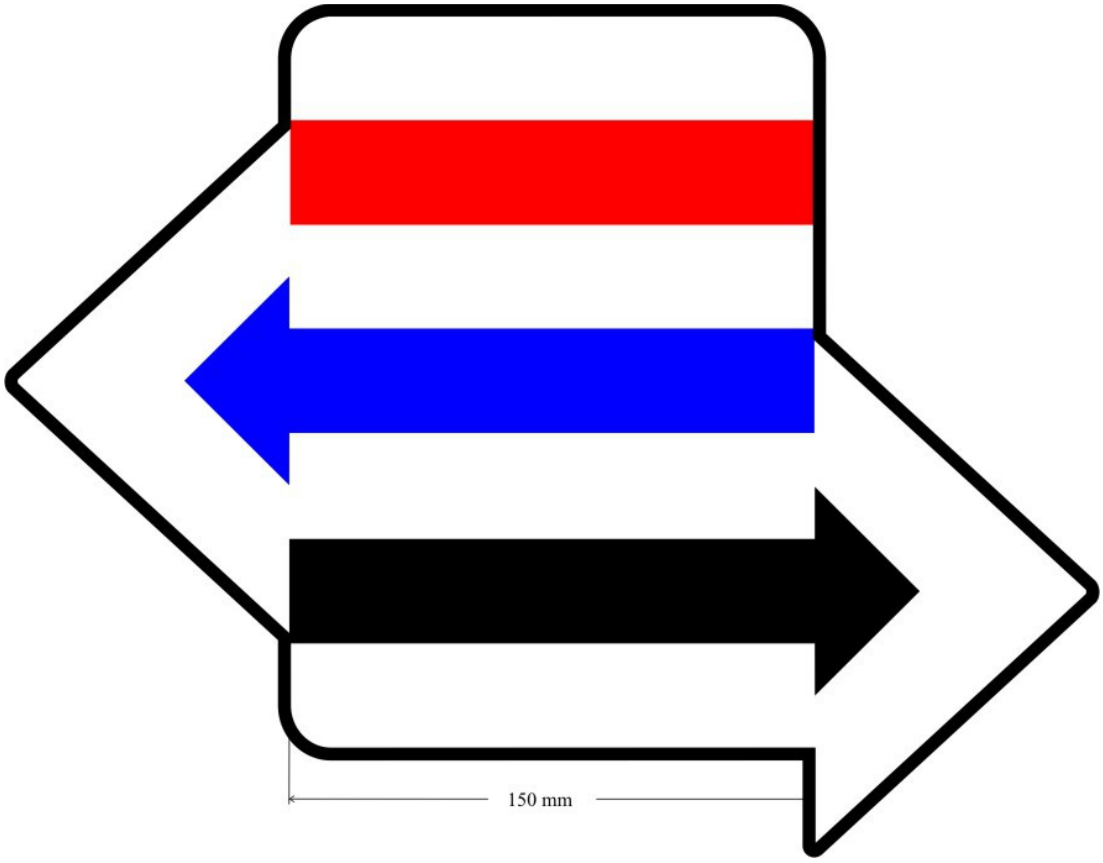
Rysunek 5: Szlak pieszy zielony – SKRĘT W LEWO - STRZAŁKA



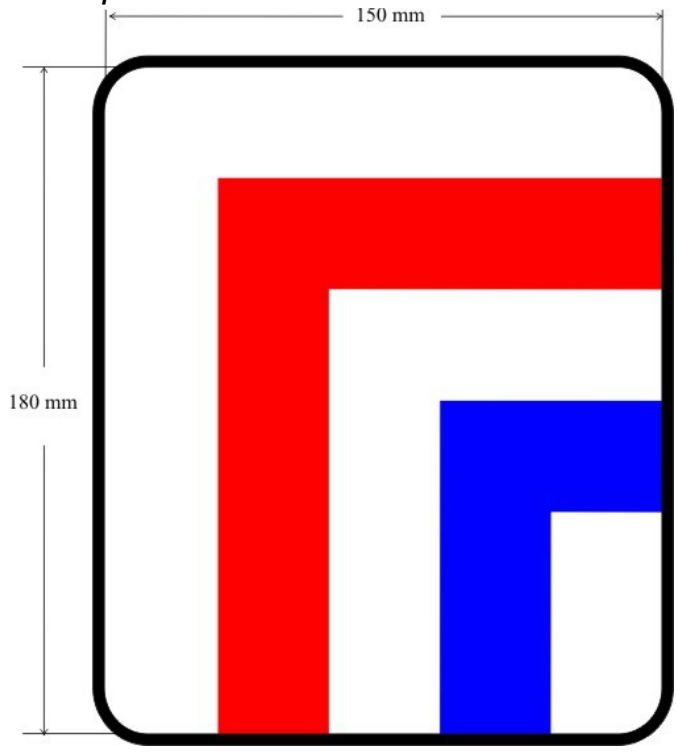
Rysunek 6: Szlaki piesze – PRZYKŁADOWY ZNAK ZBLOKOWANY



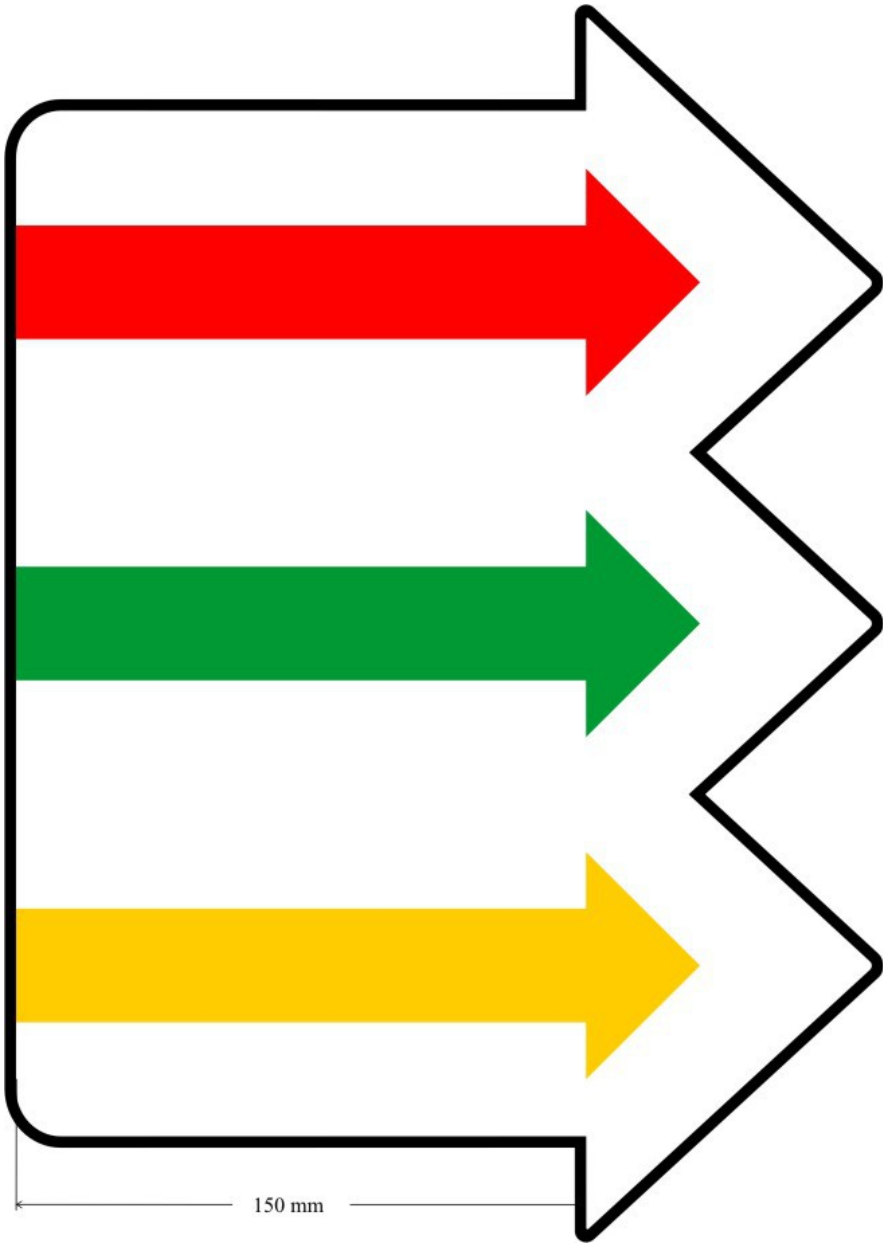
Rysunek 7: Szlaki piesze – PRZYKŁADOWY ZNAK ZBLOKOWANY



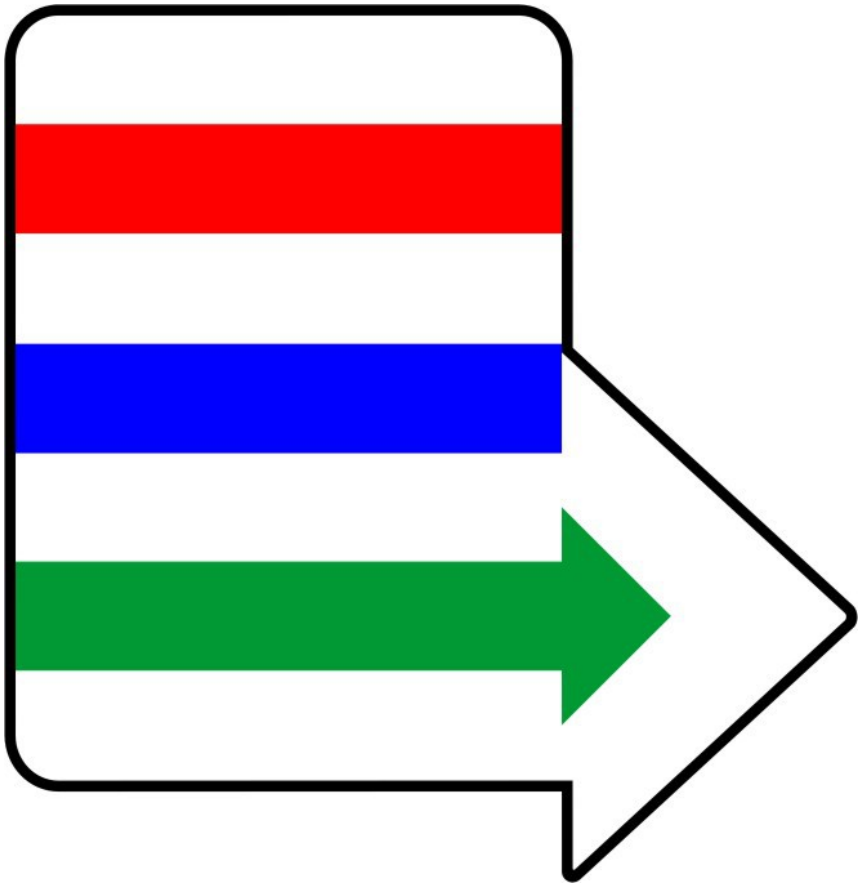
Rysunek 8: Szlaki piesze – PRZYKŁADOWY ZNAK ZBLOKOWANY



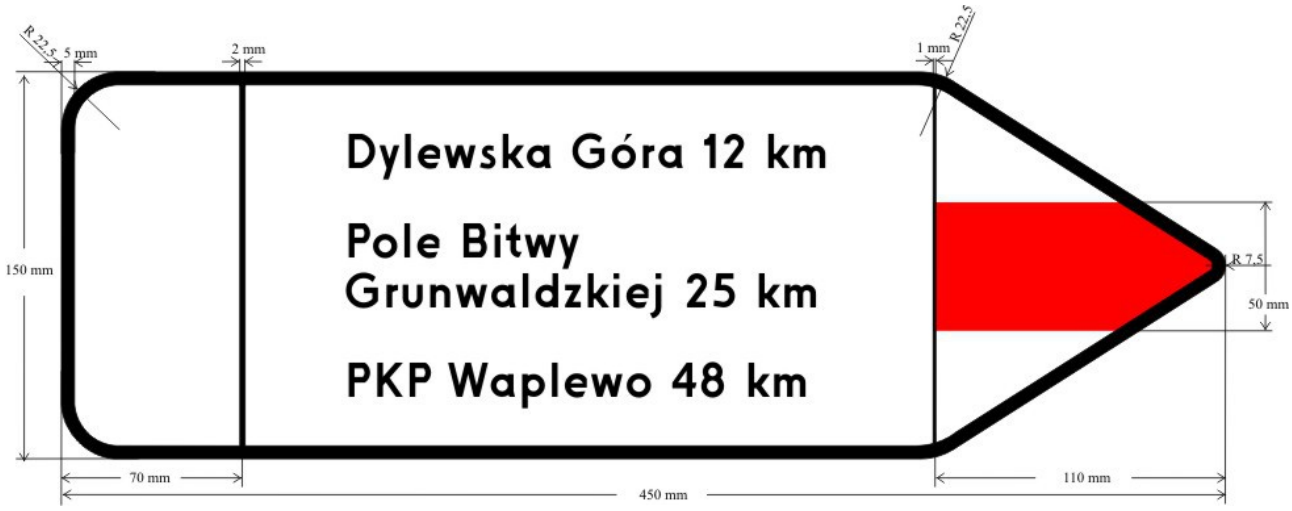
Rysunek 9: Szlaki piesze – PRZYKŁADOWY ZNAK ZBLOKOWANY



Rysunek 10: Szlaki piesze – PRZYKŁADOWY ZNAK ZBLOKOWANY



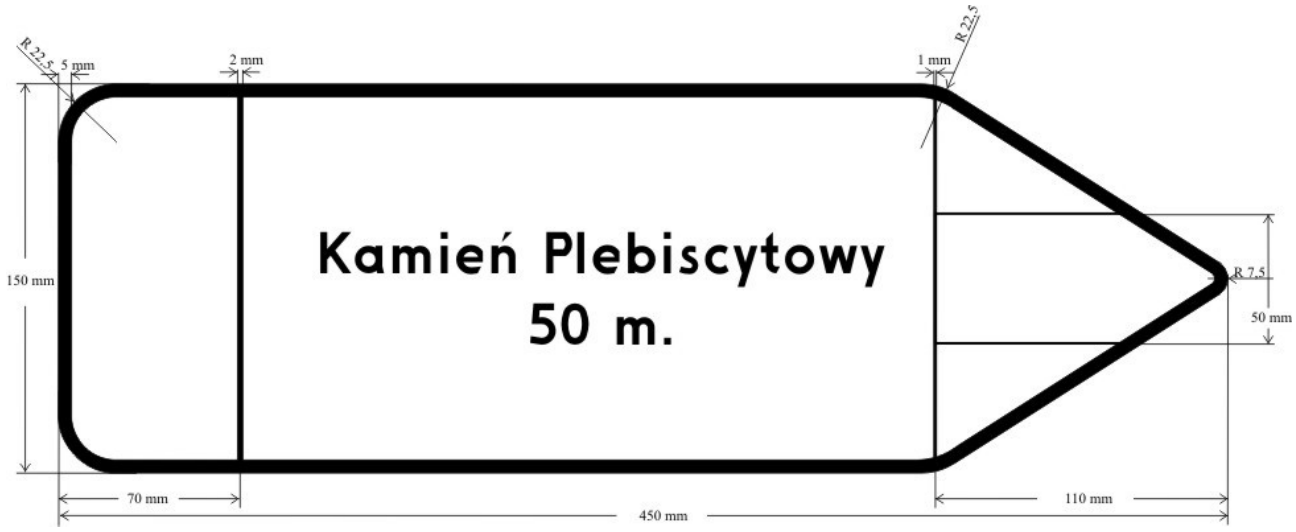
Rysunek 11: Szlaki piesze – PRZYKŁADOWY ZNAK ZBLOKOWANY



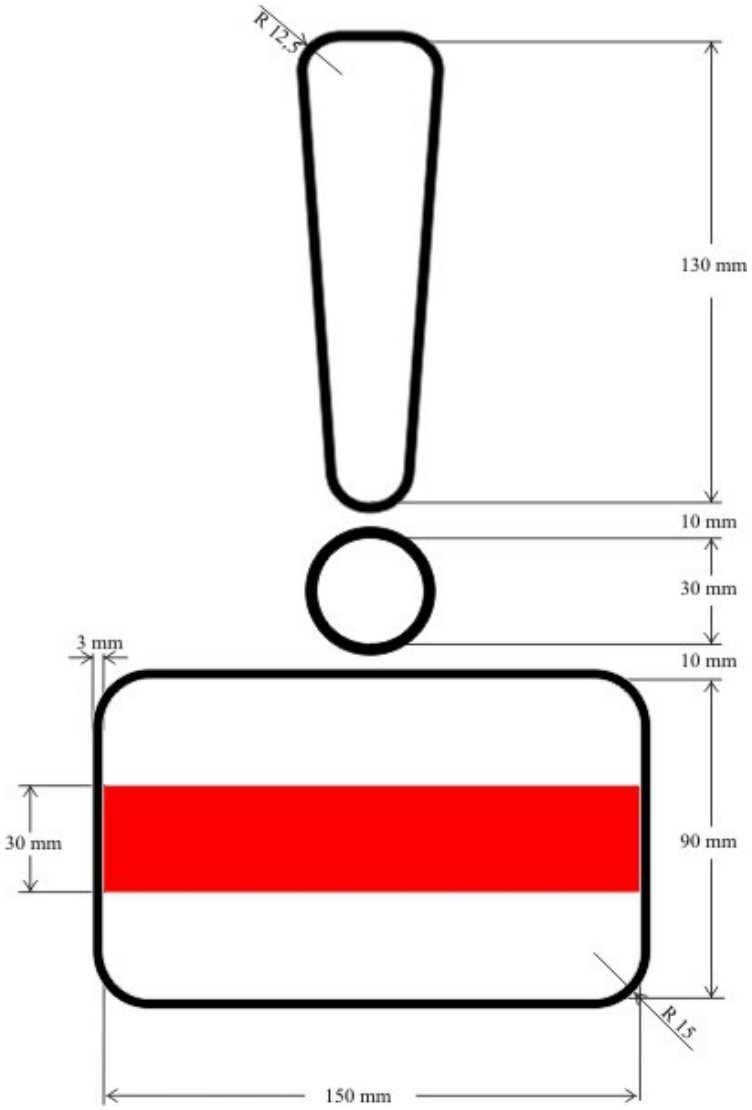
Rysunek 12: Szlak pieszy czerwony – PRZYKŁADOWY DROGOWSKAZ



Rysunek 13: Szlak pieszy żółty – PRZYKŁADOWY DROGOWSKAZ - SZLAK NIEPRZEJEZDNY DLA ROWERÓW



Rysunek 14: Szlak pieszy - INFORMACJE O OBIEKCIE W POBLIŻU SZLAKU



Rysunek 15: Szlak pieszy czerwony – UWAGA

VI. Szlaki spacerowe

1. Szlak spacerowy jest odmianą szlaku pieszego o długości do ok. 6 km i służy krótkim spacerom oraz treningom Nordic Walking.

2. Znaki szlaku spacerowego mają za zadanie wskazać turyście proponowany kierunek oraz potwierdzić słuszność wyboru drogi.

3. Szlak spacerowy musi być tak oznakowany, aby umożliwiał spacer w obydwu kierunkach i powinien mieć formę pętli.

4. Szlaki spacerowe, w miarę możliwości, powinny prowadzić istniejącymi ścieżkami i drogami o nieutwardzonej nawierzchni.

5. Znaki szlaku spacerowego poza drogami publicznymi umieszczamy w miarę możliwości, po stronie prawej.

6. Jeżeli szlak spacerowy prowadzi drogą publiczną bez chodnika lub specjalnie wytyczonej drogi dla pieszych, znaki szlaku umieszczamy po lewej stronie drogi.

7. Szlak spacerowy nie może krzyżować się lub przebiegać na jakimkolwiek odcinku wspólnie ze szlakiem spacerowym tego samego koloru. Najbliższy szlak tego samego koloru powinien przebiegać w odległości większej niż ok. 2 km.

8. Znaki szlaku spacerowego powinny być umieszczane w widocznym miejscu i na kontrastowym tle. Należy je umieszczać na wysokości wzroku pieszego, czyli ok. 1,5 m.

9. Znak początku/końca szlaku spacerowego – rys. 16 - jest pierwszym i ostatnim znakiem szlaku; umieszcza się go bezpośrednio przed pierwszym i za ostatnim znakiem kontynuacji szlaku spacerowego – rys. 17.

10. Na odcinkach szlaku spacerowego bez skrzyżowań i rozwidleń, znaki należy umieszczać w odległości nie większej niż co około 150 m.

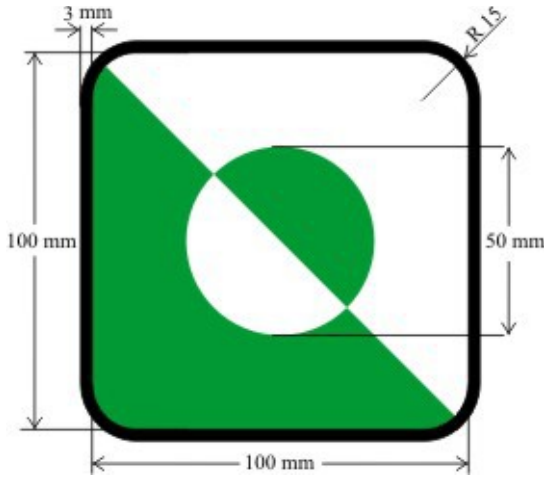
11. Znak skrętu szlaku spacerowego – rys. 18 i 19 - powinien być umieszczony przed drogą, w którą skręca szlak lub tuż za nią, a ze skrzyżowania lub rozwidlenia, powinien być widoczny kolejny znak kontynuacji jako potwierdzenie skrętu.

12. Drogowskazy szlaku spacerowego – rys. 20 - powinny być ustawiane na początku, na końcu, w węzłach szlaków, oraz w innych miejscach uzasadnionych ruchem turystycznym, powinny być one estetyczne i jednolite dla całego szlaku. Pierwszy drogowskaz może być ustawiony przed znakiem początku szlaku.

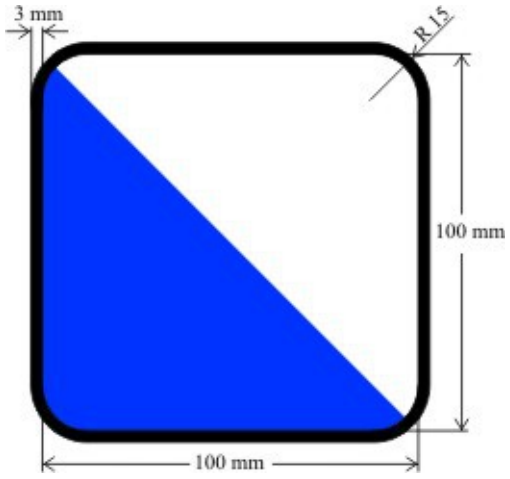
13. Gdy szlak spacerowy biegnie przez tereny otwarte, gdzie obiekty na których można umieścić znak są oddalone od trasy przebiegu szlaku, znaki należy umieszczać na specjalnie w tym celu wkopanych słupkach.

14. Jeżeli istnieje blisko szlaku atrakcja turystyczna, do której trzeba zejść ze szlaku, by potem wrócić na szlak tą samą drogą, można umieścić na szlaku drogowskaz bez koloru szlaku – rys. 21. Dopuszcza się stosowanie pomiędzy szlakiem a wspomnianą atrakcją dodatkowych drogowskazów tego samego rodzaju.

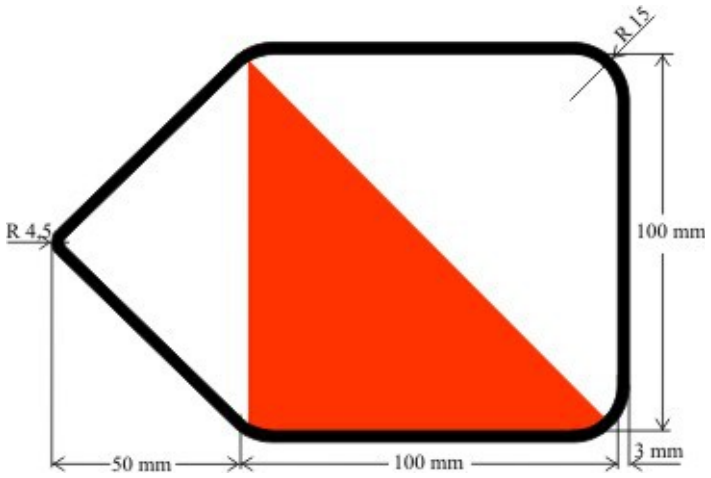
15. Znaki różnych szlaków spacerowych prowadzące wspólnie należy zblokować - rys. 22.



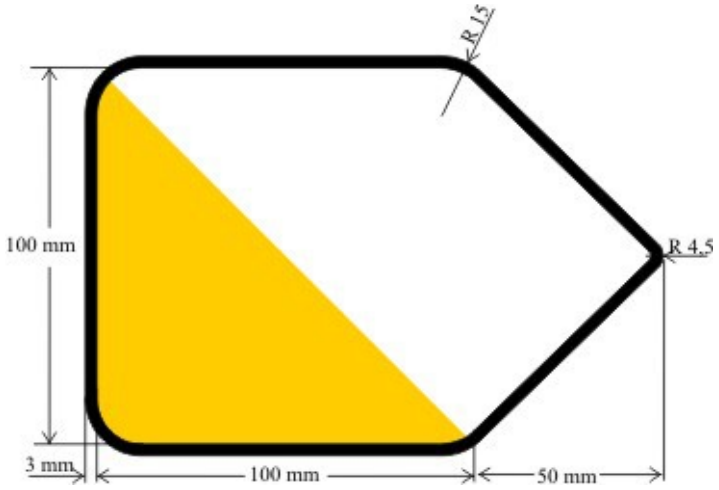
Rysunek 16: Szlak spacerowy zielony – ZNAK POCZĄTKU/KOŃCA SZLAKU



Rysunek 17: Szlak spacerowy niebieski – ZNAK KONTYNUACJI



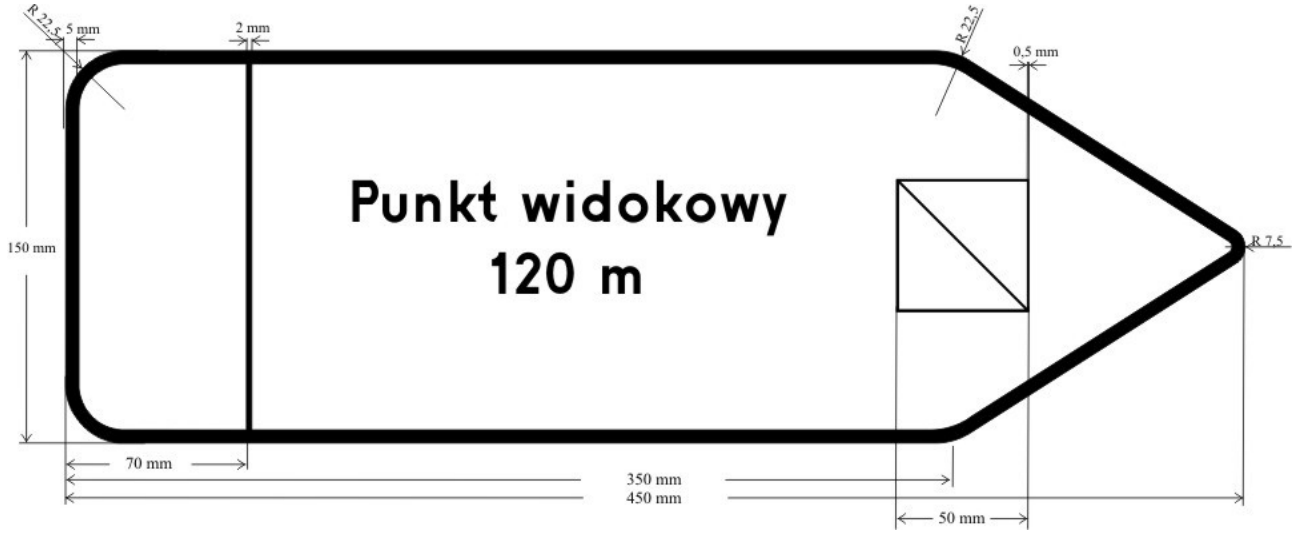
Rysunek 18: Szlak spacerowy czerwony – SKRĘT W LEWO



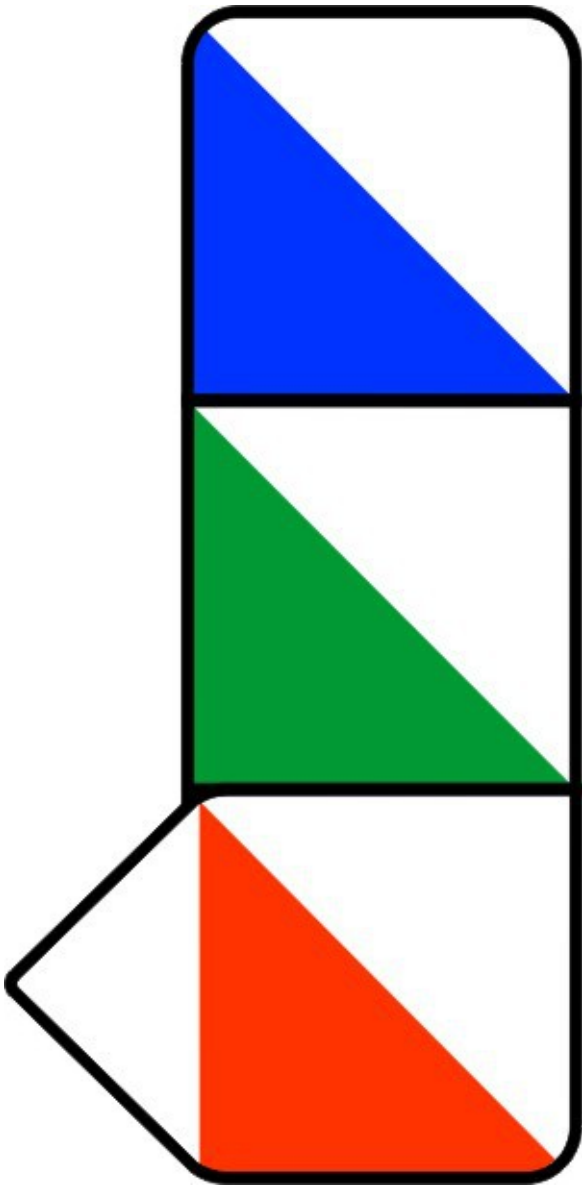
Rysunek 19: Szlak spacerowy żółty – SKRĘT W PRAWO



Rysunek 20: Szlak spacerowy czarny - PRZYKŁADOWY DROGOWSKAZ



Rysunek 21: Szlak spacerowy – PRZYKŁADOWY DROGOWSKAZ DO CIEKAWEGO OBIEKTU



Rysunek 22: Szlaki spacerowe – PRZYKŁADOWY ZNAK ZBLOKOWANY

VII. Szlaki dydaktyczne

1. Szlaki dydaktyczne wykonywane są głównie na zlecenie administracji obszarów chronionych, Lasów Państwowych lub wyznaczone w rejonie szczególnie atrakcyjnym pod względem krajoznawczym. Ich przebieg, treści krajoznawcze i naukowe ustalane są ze zleceniodawcą.

2. Znaki szlaku dydaktycznego mają za zadanie wskazać turyście kierunek zwiedzania oraz potwierdzić słuszność wyboru drogi.

3. Szlak dydaktyczny może być oznakowany tylko w jednym kierunku.

4. Szlak dydaktyczny nie może krzyżować się lub przebiegać na jakimkolwiek odcinku wspólnie ze szlakiem dydaktycznym tego samego koloru. Najbliższy szlak tego samego koloru powinien przebiegać w odległości większej niż ok. 2 km.

5. Znaki szlaku dydaktycznego powinny być umieszczane w widocznym miejscu i na kontrastowym tle. Należy je umieszczać na wysokości wzroku pieszego, czyli ok. 1,5 m.

6. Znaki szlaku dydaktycznego poza drogami publicznymi umieszczamy w miarę możliwości, po stronie prawej.

7. Jeżeli szlak dydaktyczny prowadzi drogą publiczną bez chodnika lub specjalnie wytyczonej drogi dla pieszych, znaki szlaku umieszczamy po lewej stronie drogi.

8. Znak początku/końca szlaku dydaktycznego – rys. 23 - jest pierwszym i ostatnim znakiem szlaku, umieszcza się go bezpośrednio przed pierwszym i za ostatnim znakiem kontynuacji szlaku dydaktycznego – rys. 24.

9. Na odcinkach szlaku dydaktycznego bez skrzyżowań i rozwidleń, znaki należy umieszczać w odległości nie większej niż co ok. 150 m.

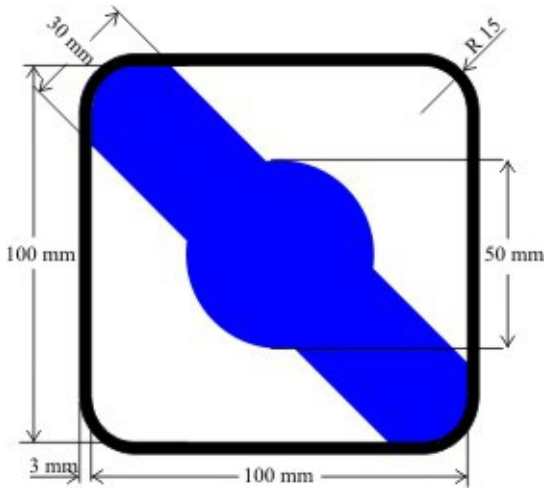
10. Znak skrętu szlaku dydaktycznego – rys. 25 i 26 - powinien być umieszczony przed drogą, w którą skręca szlak lub tuż za nią, a ze skrzyżowania lub rozwidlenia, powinien być widoczny kolejny znak kontynuacji jako potwierdzenie skrętu.

11. Gdy szlak dydaktyczny biegnie przez tereny otwarte, gdzie obiekty na których można umieścić znak są oddalone od trasy przebiegu szlaku, znaki należy umieszczać na specjalnie w tym celu wkopanych słupkach.

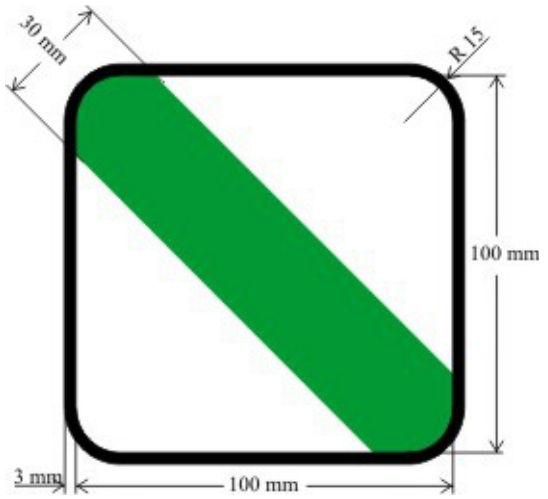
12. Drogowskazy szlaku dydaktycznego - rys. 27 - powinny być ustawiane na początku, na końcu, w węzłach szlaków, oraz w innych miejscach uzasadnionych ruchem turystycznym, powinny być one estetyczne i jednolite dla całego szlaku. Drogowskaz może być ustawiony przed znakiem początku szlaku.

13. Jeżeli istnieje blisko szlaku atrakcja turystyczna, do której trzeba zejść ze szlaku, by potem wrócić na szlak tą samą drogą, można umieścić na szlaku drogowskaz bez koloru szlaku – rys. 28. Dopuszcza się stosowanie pomiędzy szlakiem a wspomnianą atrakcją dodatkowych drogowskazów tego samego rodzaju.

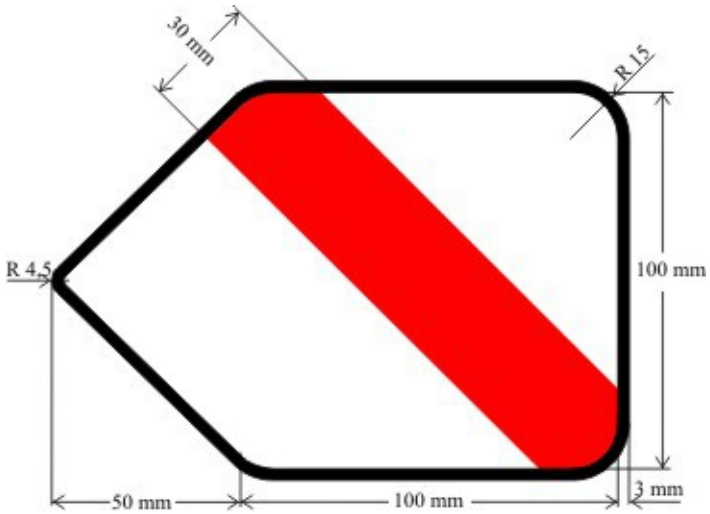
14. Znaki różnych szlaków dydaktycznych prowadzące wspólnie należy zblokować - rys. 29.



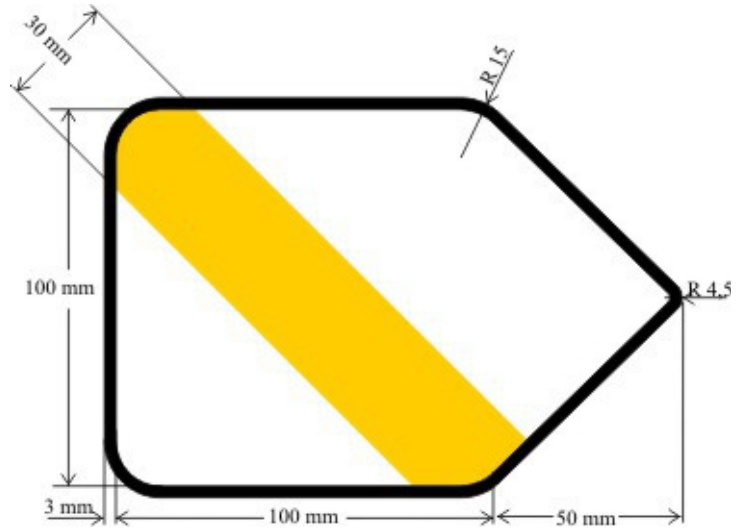
Rysunek 23: Szlak dydaktyczny niebieski – ZNAK POCZĄTKU / KOŃCA SZLAKU



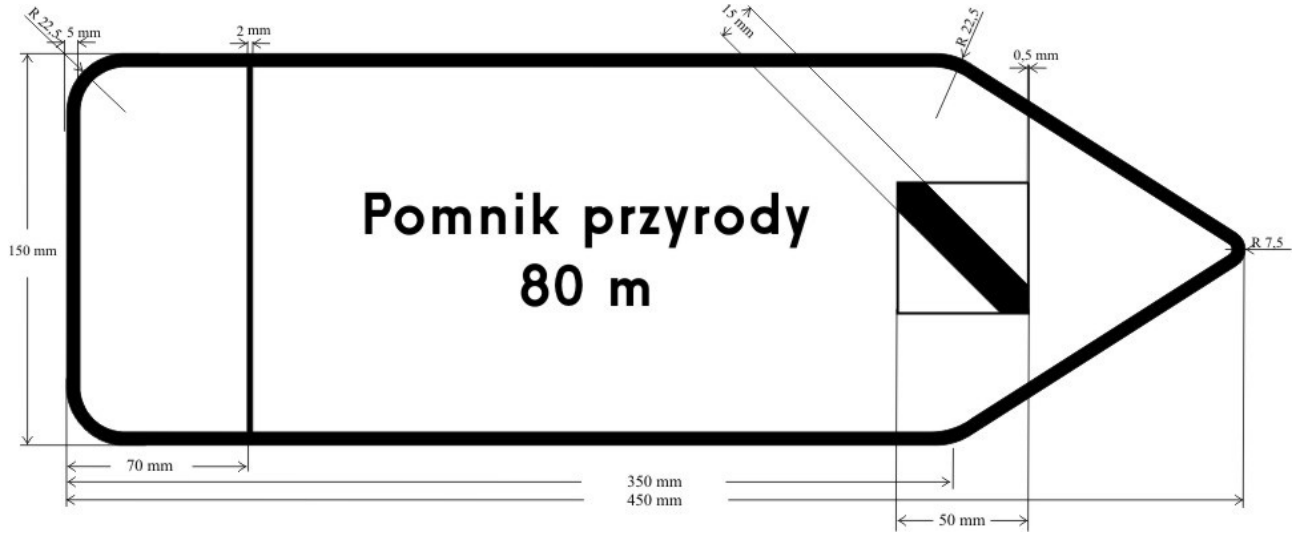
Rysunek 24: Szlak dydaktyczny zielony – ZNAK KONTYNUACJI



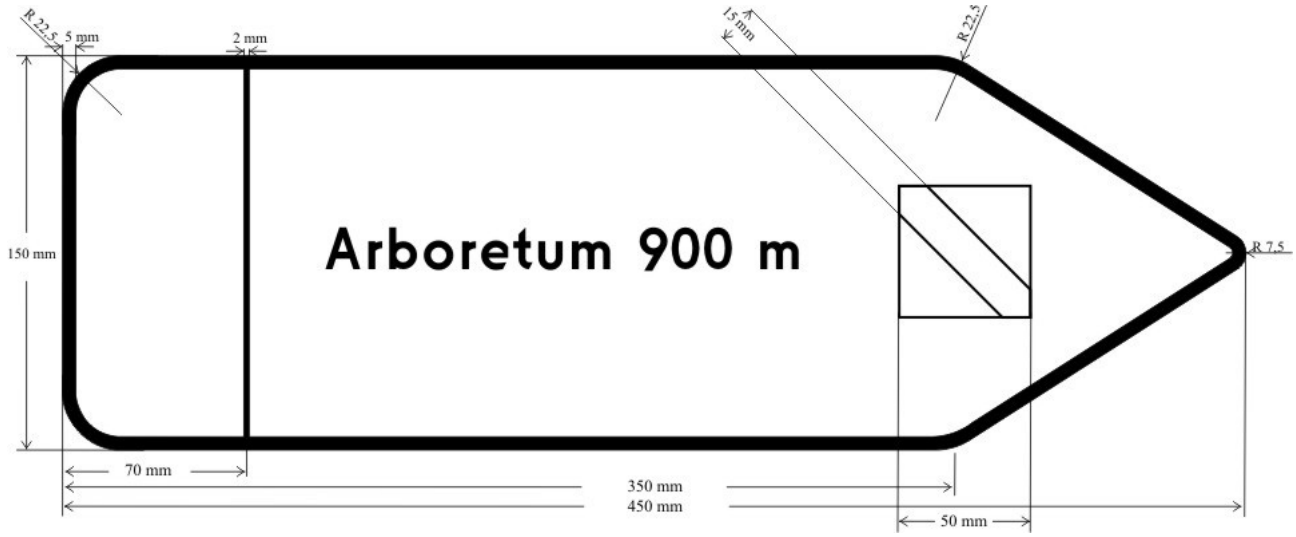
Rysunek 25: Szlak dydaktyczny czerwony – SKRĘT W LEWO



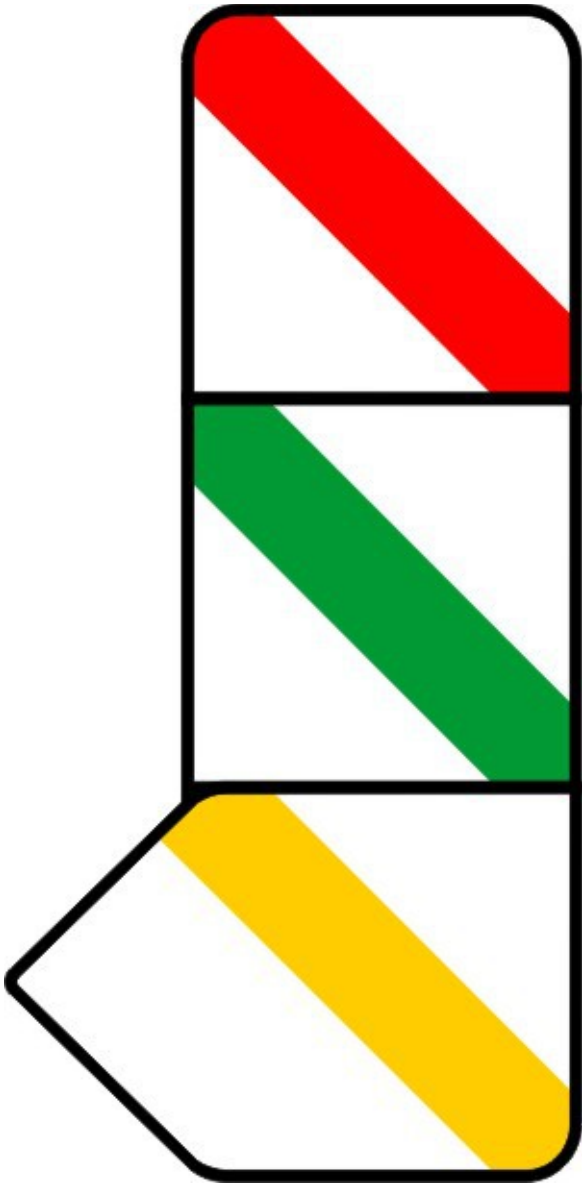
Rysunek 26: Szlak dydaktyczny żółty – SKRĘT W PRAWO



Rysunek 27: Szlak dydaktyczny czarny – PRZYKŁADOWY DROGOWSKAZ



Rysunek 28: Szlak dydaktyczny - PRZYKŁADOWY DROGOWSKAZ DO CIEKAWEGO OBIEKTU



Rysunek 29: Szlaki dydaktyczne – PRZYKŁADOWY *ZNAK ZBLOKOWANY*

VIII. Szlaki rowerowe lokalne

1. Znaki szlaku rowerowego mają za zadanie wskazać turyście proponowany kierunek jazdy oraz potwierdzić słuszność wyboru drogi.

2. Szlak rowerowy musi być tak oznakowany, aby umożliwiał jazdę w obydwu kierunkach.

3. Szlak rowerowy nie powinien prowadzić wspólnie z innym szlakiem rowerowym na odcinku dłuższym niż ok. 5 km.

4. Szlak rowerowy nie może krzyżować się lub przebiegać na jakimkolwiek odcinku wspólnie ze szlakiem rowerowym tego samego koloru. Najbliższy szlak tego samego koloru powinien przebiegać w odległości większej niż ok. 5 km.

5. Znaki szlaku rowerowego powinny być umieszczane w widocznym miejscu, na kontrastowym tle, w miarę możliwości po prawej stronie drogi.

6. Znaki szlaku rowerowego należy umieszczać tak by dolna krawędź znaku była na wysokości od 1 m do 2,5 m. Jeśli to możliwe należy umieszczać znaki na wysokości wzroku rowerzysty, czyli ok. 1,5 m nad jezdnią. W przypadku ustawienia znaku w strefie ruchu pieszego, jego dolna krawędź powinna znajdować się na wysokości 2,2 m.

7. Znak początku/końca szlaku rowerowego – rys. 30 - jest pierwszym i ostatnim znakiem szlaku, umieszcza się go bezpośrednio przed pierwszym i za ostatnim znakiem kontynuacji. Jeśli jest to konieczne dopuszcza się umieszczanie znaku początku/końca szlaku rowerowego po lewej stronie drogi, jednak w takim przypadku symbol roweru powinien być zwrócony kierownicą w prawą stronę, tak jak na znaku z rys. 32.

8. Znaki kontynuacji szlaku rowerowego - rys. 31 i 32 - umieszczane są co około 500 m w taki sposób by były łatwo zauważalne. Na prostych odcinkach znaki mogą być rozmieszczone rzadziej a w miejscach budzących wątpliwości, odpowiednio częściej.

9. Znaki szlaku rowerowego z rys. 31 umieszczamy po prawej stronie drogi. Jeśli nie ma możliwości umieszczenia znaku po prawej stronie drogi a jest możliwość umieszczenia go po stronie lewej, stosujemy znak z rys. 32.

10. Gdy szlak rowerowy biegnie przez tereny otwarte, gdzie obiekty na których można umieścić znak są oddalone od trasy przebiegu szlaku, znaki należy umieszczać na specjalnie w tym celu wkopanych słupkach.

11. Znaki skrętu szlaku rowerowego - rys. 33 i 34 - umieszczane są w odległości do ok. 50 m przed, lub tuż za drogą, w którą należy skręcić zgodnie z kierunkiem wskazanym strzałką.

12. W przypadku skrętu szlaku rowerowego z drogi głównej w boczną lub mniej uczęszczaną należy ok. 50 - 100 m przed skrętem umieścić dodatkowy znak skrętu jako jego zapowiedź.

13. Znaki różnych szlaków rowerowych prowadzących wspólnie należy zblokować - rys. 35, w przypadku umieszczania osobnych znaków należy umieszczać je na tych samych stanowiskach. Kolejność umieszczania poszczególnych kolorów na znaku zblokowanym powinna być jednakowa na całym wspólnym odcinku.

14. Drogowskazy szlaku rowerowego – rys. 36 – umieszcza się w większych miejscowościach na trasie szlaku, w węzłach szlaków oraz w innych miejscach uzasadnionych ruchem turystycznym. Pierwszy drogowskaz może być ustawiony przed znakiem początku szlaku.

15. Drogowskazów szlaków rowerowych nie należy umieszczać pod znakami drogowymi określającymi pierwszeństwo przejazdu na skrzyżowaniu oraz pod znakami kategorii zakazu i nakazu, z wyjątkiem znaków C-13 oraz C-13/C-16.

16. Drogowskaz szlaku rowerowego składa się z dwu części podzielonych pionową linią. W większej części znaku umieszczony jest symbol roweru, strzałka oraz nazwy miejscowości lub miejsc, do których prowadzi szlak z odległościami do nich podanymi w kilometrach. W mniejszej części znaku, umieszczona jest nazwa (oraz ew. logo)

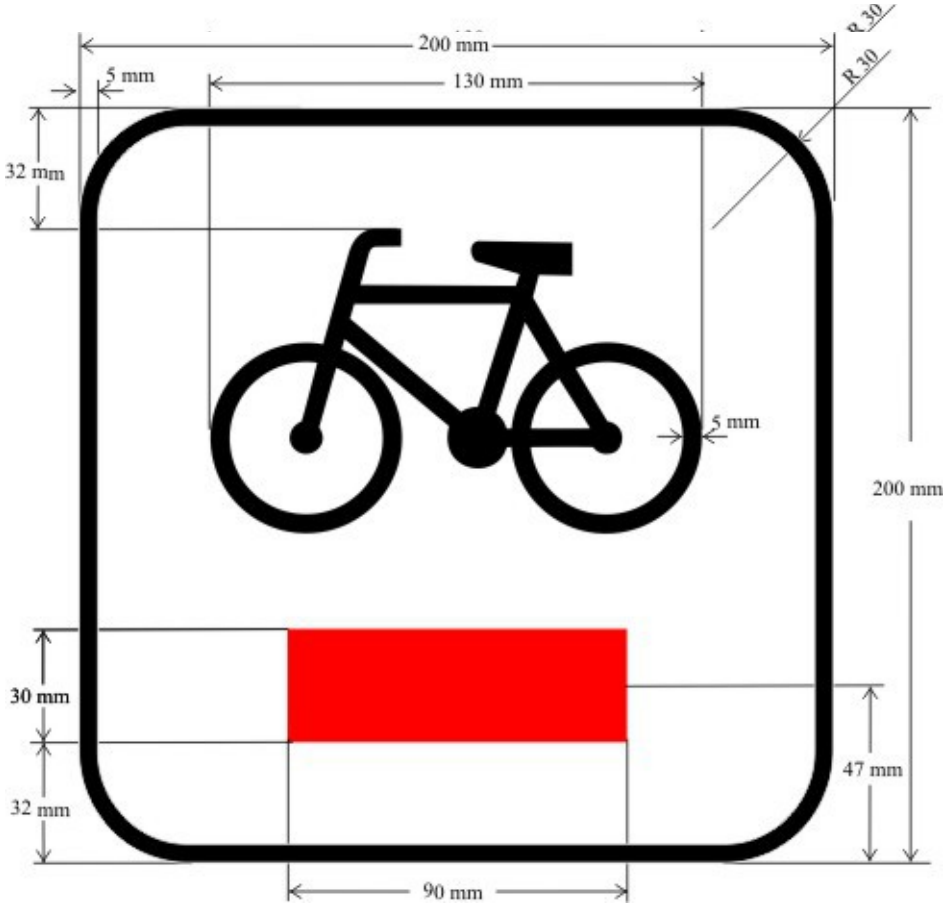
administratora szlaku oraz dodatkowe informacje.

17. Umieszczona na drogowskazie strzałka jest w kolorze danego szlaku. Strzałka musi być skierowana w kierunku zgodnym z kierunkiem dalszej jazdy i umieszczona od strony przejeżdżającego rowerzysty. Symbol roweru musi być zwrócony kierownicą w stronę strzałki lub w tym samym kierunku co strzałka – jeśli jej grot zwrócony jest w stronę symbolu roweru.

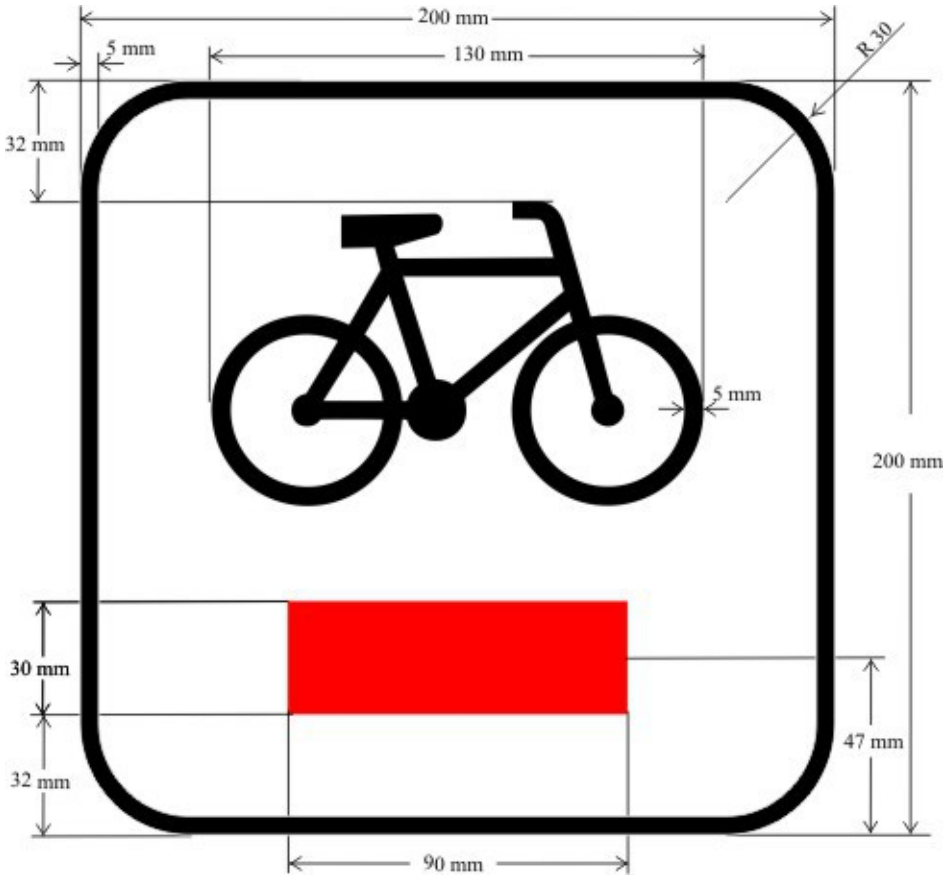
18. Na jednym drogowskazie szlaku rowerowego można umieszczać do czterech nazw miejscowości lub miejsc wraz z odległością do nich. Na drogowskazie stojącym bezpośrednio przy ruchliwej drodze publicznej umieszcza się tylko jedną nazwę. Nie należy umieszczać drogowskazów w obrębie skrzyżowań ruchliwych dróg.

19. Jeżeli istnieje blisko szlaku atrakcja turystyczna, do której trzeba zjechać ze szlaku, by potem wrócić na szlak tą samą drogą, można umieścić na szlaku drogowskaz ze strzałką bez koloru szlaku – rys. 37. Dopuszcza się stosowanie pomiędzy szlakiem a wspomnianą atrakcją dodatkowych drogowskazów tego samego rodzaju.

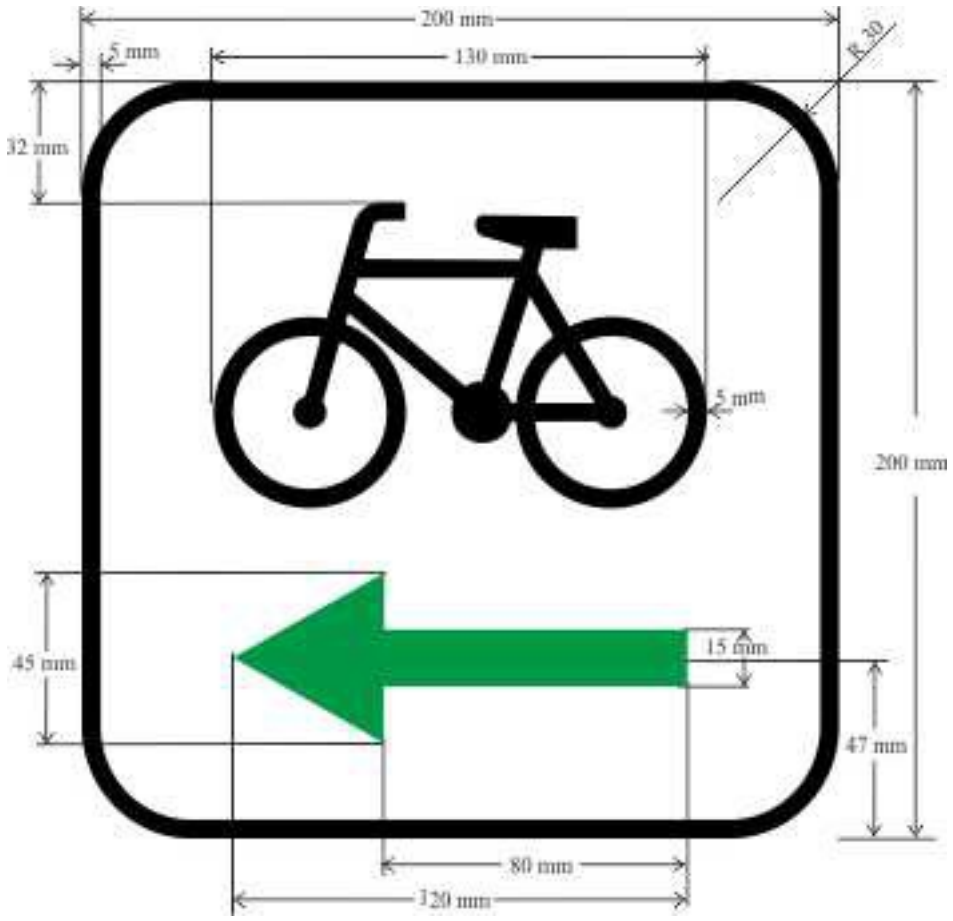
20. Za wzorzec symbolu roweru należy przyjąć symbol ze znaku drogowego C-13.



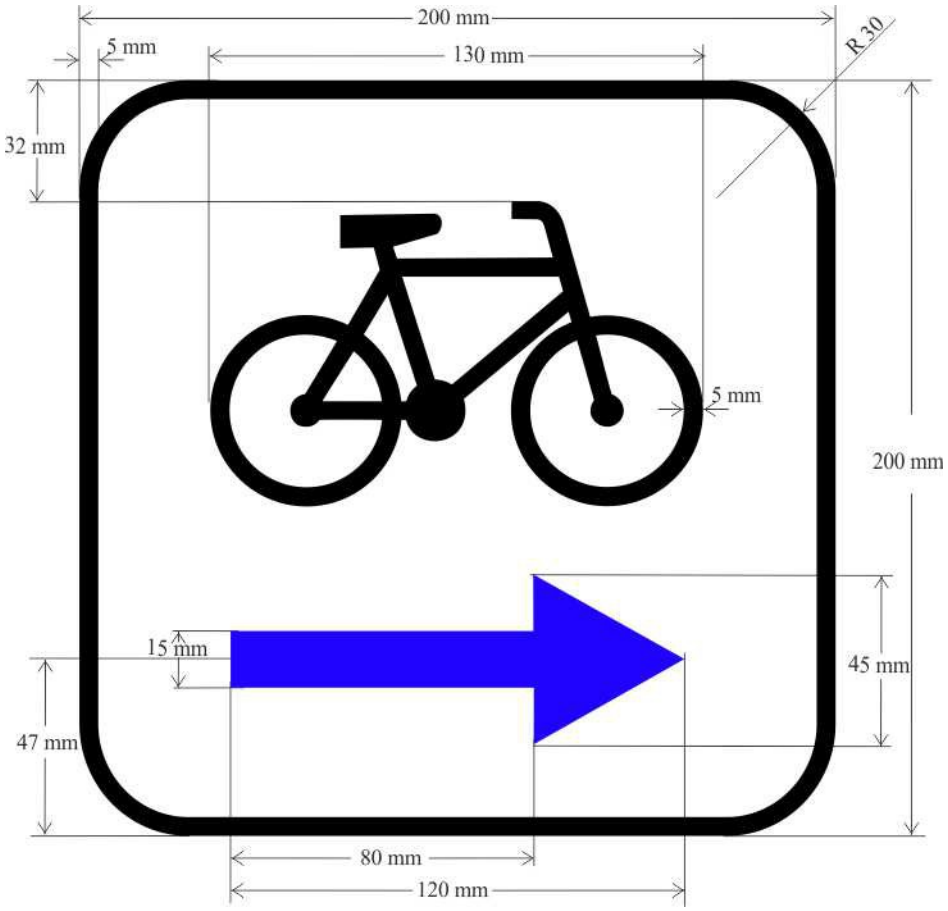
Rysunek 30: Szlak rowerowy lokalny żółty – ZNAK POCZĄTKU/KOŃCA SZLAKU



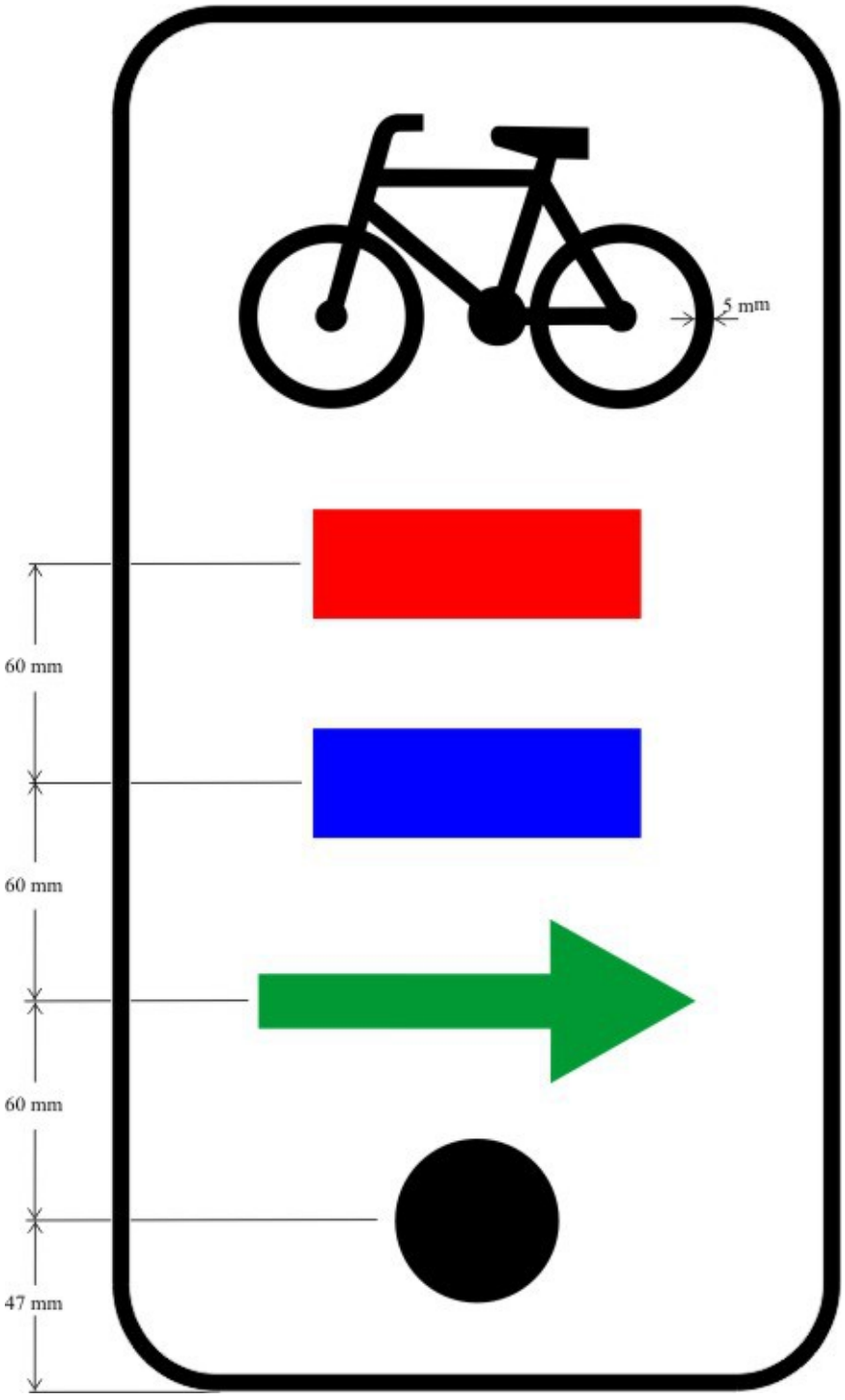
Rysunek 32: Szlak rowerowy lokalny czerwony – ZNAK KONTYNUACJI UMIESZCZANY Z LEWEJ STRONY DROGI



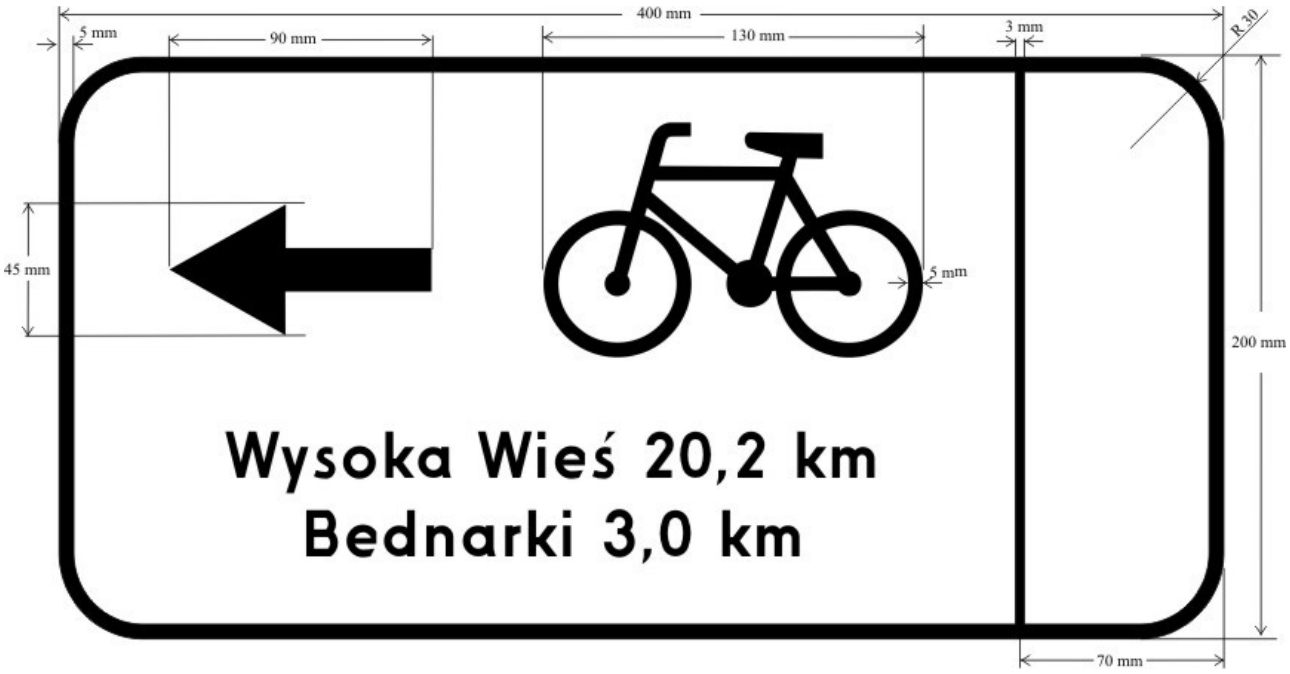
Rysunek 33: Szlak rowerowy lokalny zielony – ZNAK SKRĘTU W LEWO



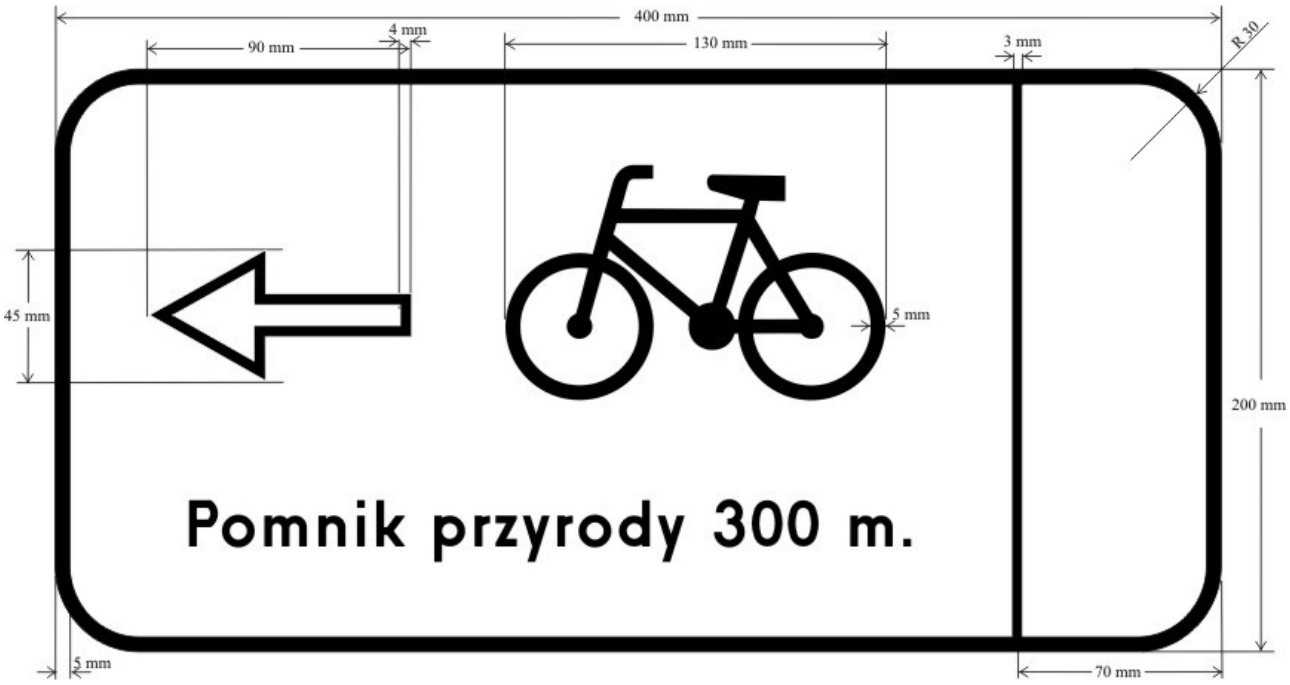
Rysunek 34: Szlak rowerowy lokalny niebieski – ZNAK SKRĘTU W PRAWO



Rysunek 35: Szlaki rowerowe lokalne – PRZYKŁADOWY ZNAK ZBLOKOWANY



Rysunek 36: Szlak rowerowy lokalny czarny – PRZYKŁADOWY DROGOWSKAZ Z PODANYMI ODLEGŁOŚCIAMI



Rysunek 37: Szlak rowerowy – PRZYKŁADOWY DROGOWSKAZ DO CIEKAWEGO OBIEKTU

IX. Szlaki jeździeckie

1. Szlaki jeździeckie znakuje się głównie w sytuacji, gdy do stajni lub w okolicę przyjeżdżają turyści z własnymi końmi i nie znają terenu lub wypożyczają konie i wyjeżdżają bez osoby znającej teren. Jeżeli wyjazdy w teren odbywają się wyłącznie z osobą znającą teren znakowanie szlaków jeździeckich jest zbędne.

2. Szlaki dalekie, liczące dziesiątki kilometrów przeznaczone dla turystów wędrujących konno, zaleca się (po uzyskaniu uzgodnień od administratorów lub właścicieli dróg) wytyczać z pomocą systemu GPS i zamieszczać ich ślad (tracklog) w postaci pliku do pobrania na odpowiednich stronach internetowych. Dopuszcza się stosowanie na takich szlakach znaków ułatwiających dotarcie do ważnych dla jeźdźca lub konia miejsc (stajnia etapowa, możliwość postoju, możliwość napojenia konia).

3. Znaki szlaku jeździeckiego mają za zadanie wskazać turyście proponowany kierunek jazdy oraz potwierdzić słuszność wyboru drogi.

4. W przypadku organizacji rajdów lub innych imprez krótkotrwałych można znakować szlaki czasowo zamieszczając gotowe znaki na czas imprezy, a po imprezie je zdejmować.

5. Szlak jeździecki może być oznakowany tylko w jednym kierunku, choć zaleca się, aby był oznakowany w obydwu kierunkach oraz by miał formę pętli.

6. Znaki szlaku jeździeckiego biegnącego po drodze publicznej umieszczamy w miarę możliwości, po stronie prawej.

7. Szlak jeździecki nie powinien prowadzić wspólnie z innym szlakiem jeździeckim na odcinku dłuższym niż 5 km.

8. Szlak jeździecki nie może prowadzić wspólnie z innym szlakiem jeździeckim o tym samym kolorze.

9. Szlak jeździecki powinien prowadzić głównie drogami gruntowymi, miedzami, lasami i skrajami pól.

10. W terenie leśnym szlak jeździecki powinien prowadzić poza ostojami zwierzyny. W starszych drzewostanach wyznacza się szeroki pas, by zmniejszyć presję na środowisko, a w drzewostanach młodszych szlak powinien prowadzić mniej używanymi drogami i liniami oddziałowymi.

11. Szlak jeździecki, o ile to możliwe, nie powinien przebiegać na jakimkolwiek odcinku wspólnie ze szlakiem rowerowym, nie zaleca się też wytyczanie go wspólnie ze szlakiem pieszym, spacerowym, dydaktycznym lub narciarskim-śladowym.

12. Znaki szlaku jeździeckiego powinny być umieszczane w widocznym miejscu, na kontrastowym tle. Zazwyczaj umieszcza się je na wysokości ok. 1,5 - 2 m.

13. Znak początku/końca szlaku jeździeckiego – rys. 38 - jest pierwszym i ostatnim znakiem szlaku, umieszcza się go bezpośrednio przed pierwszym i za ostatnim znakiem kontynuacji.

14. Znaki kontynuacji szlaku jeździeckiego – rys. 39 - umieszczane są co około 400 m w taki sposób, by były łatwo zauważalne. Na prostych odcinkach znaki mogą być usytuowane rzadziej, a w miejscach budzących wątpliwości, odpowiednio częściej.

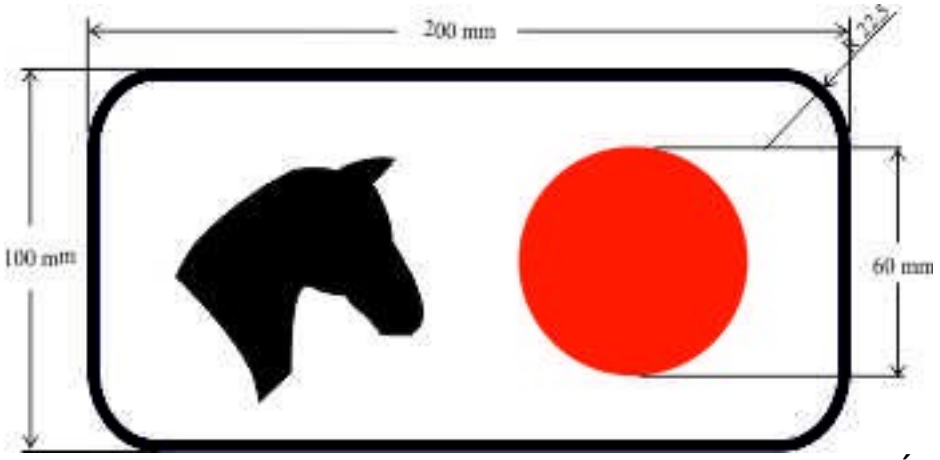
15. Znak skrętu i strzałki szlaku jeździeckiego mogą być stosowane zamiennie w zależności od sytuacji i możliwości ich umieszczenia w terenie. Znaki skrętu – rys. 40,41,42 i 43 - umieszczamy przed drogą, którą prowadzi szlak a strzałkę – rys. 44 i 45 – tuż za drogą, którą prowadzi szlak.

16. W przypadku skrętu szlaku jeździeckiego z drogi głównej w boczną lub mniej uczęszczaną, przed miejscami niebezpiecznymi, takimi jak np. skrzyżowania z drogami asfaltowymi, torami kolejowymi lub innymi szlakami turystycznymi, strome zjazdy, grząski grunt, wszędzie tam, gdzie należy zachować szczególną ostrożność, oraz w miejscach w których łatwo zgubić szlak, należy umieszczać znak UWAGA – rys. 46.

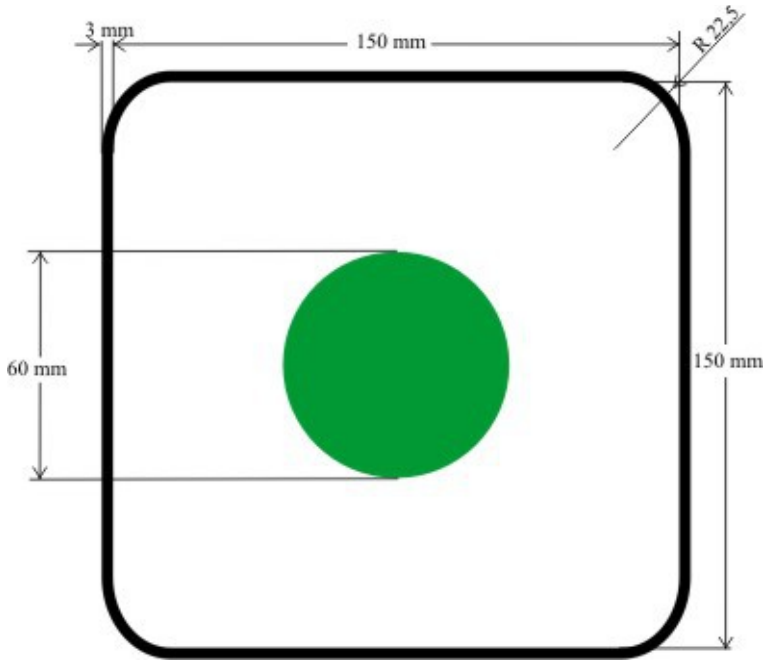
17. Drogowskazy szlaku jeździeckiego – rys. 47 – umieszcza się na początku i końcu szlaku, w węzłach szlaków oraz w innych miejscach uzasadnionych taką potrzebą. Pierwszy drogowskaz może być ustawiony przed znakiem początku szlaku.

18. Za zgodą zarządcy drogi, znaki szlaków jeździeckich można montować na istniejących konstrukcjach pod istniejącymi konwencjonalnymi znakami drogowymi, pod warunkiem, że nie spowoduje to błędnego odczytywania istniejących znaków drogowych.

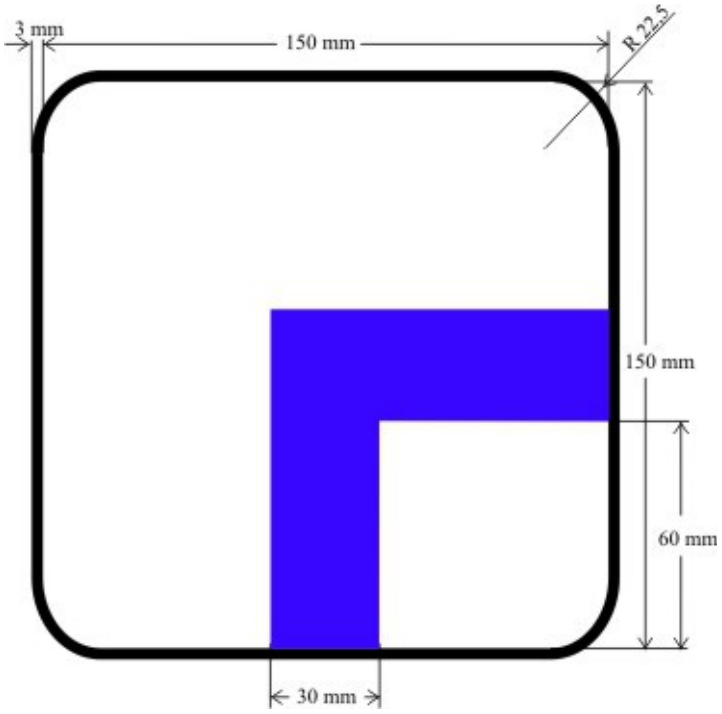
19. Jeżeli istnieje miejsce lub obiekt istotny dla turystyki konnej, do którego warto zjechać ze szlaku na niewielką odległość, tak by potem wrócić na szlak tą samą drogą, można umieścić na szlaku drogowskaz ze strzałką bez koloru szlaku – rys. 48. Dopuszcza się stosowanie pomiędzy szlakiem a owym miejscem lub obiektem dodatkowych drogowskazów tego samego rodzaju.



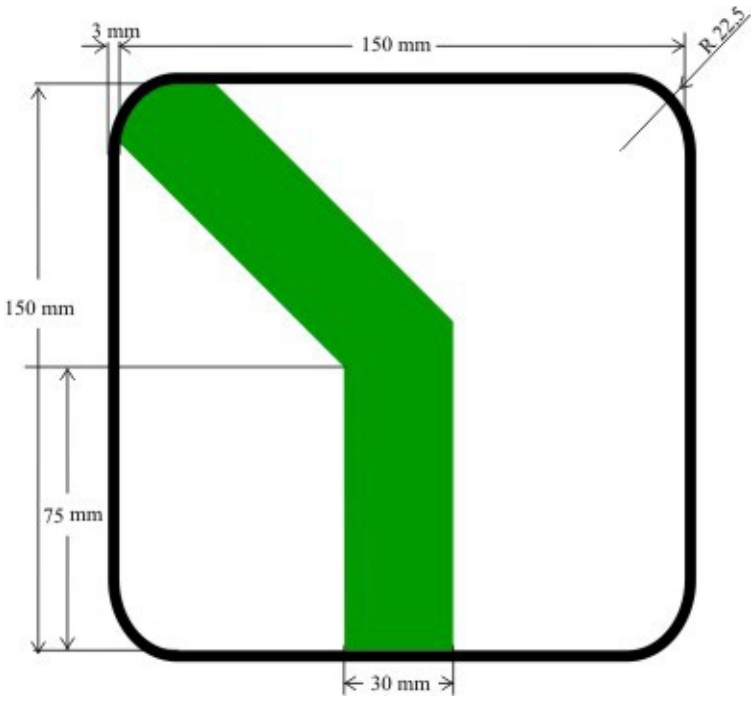
Rysunek 38: Szlak jeździecki – ZNAK POCZĄTKU / KOŃCA SZLAKU



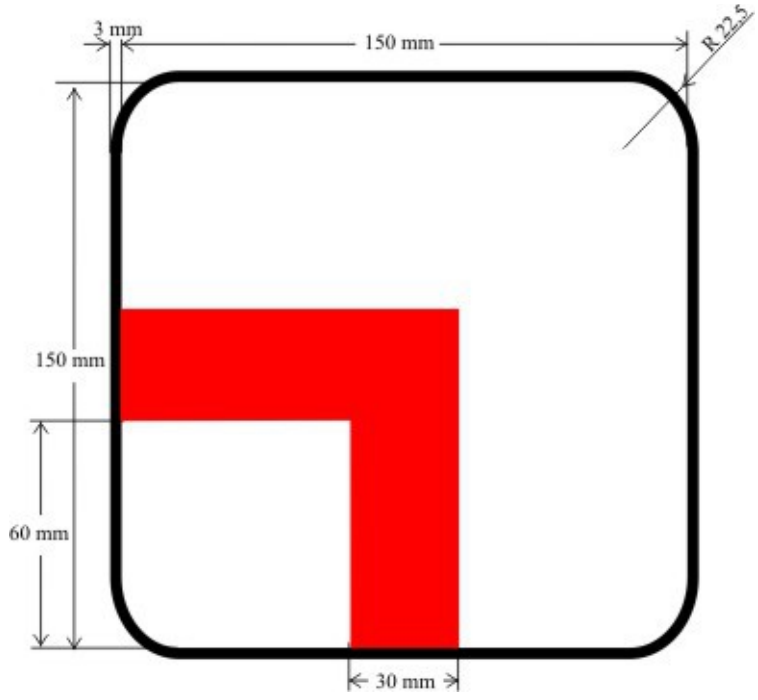
Rysunek 39: Szlak jeździecki – ZNAK KONTYNUACJI



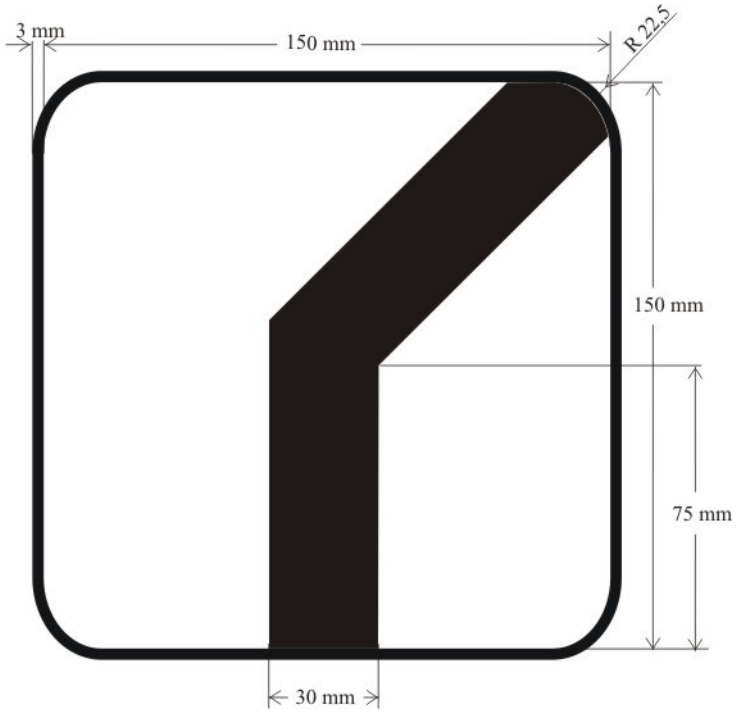
Rysunek 40: Szlak jeździecki – SKRĘT W PRAWO



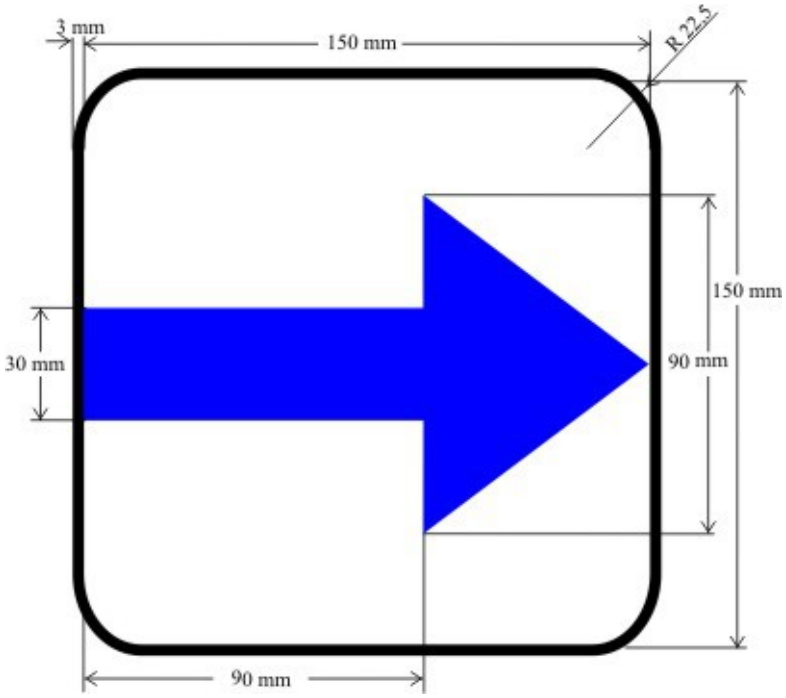
Rysunek 41: Szlak jeździecki – SKRĘT W LEWO



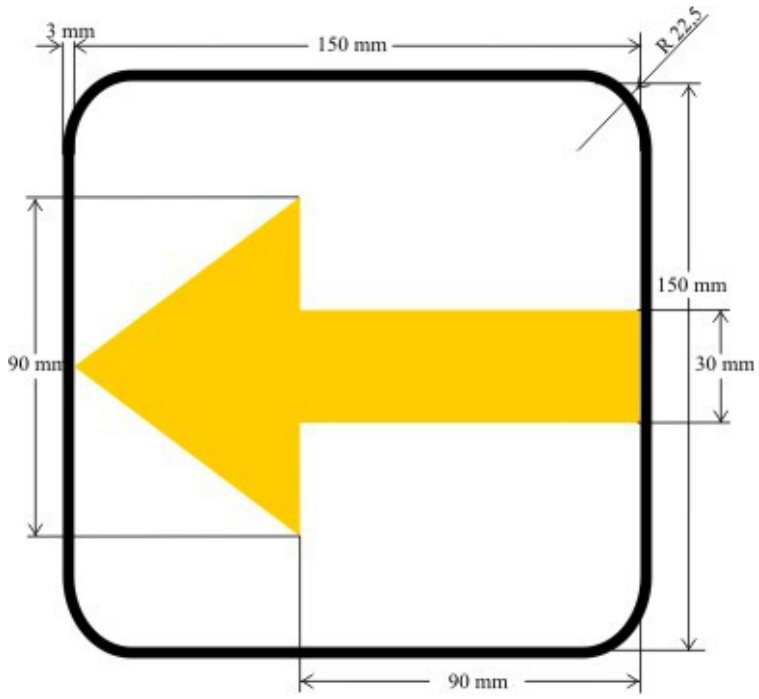
Rysunek 42: Szlak jeździecki – SKRĘT W LEWO



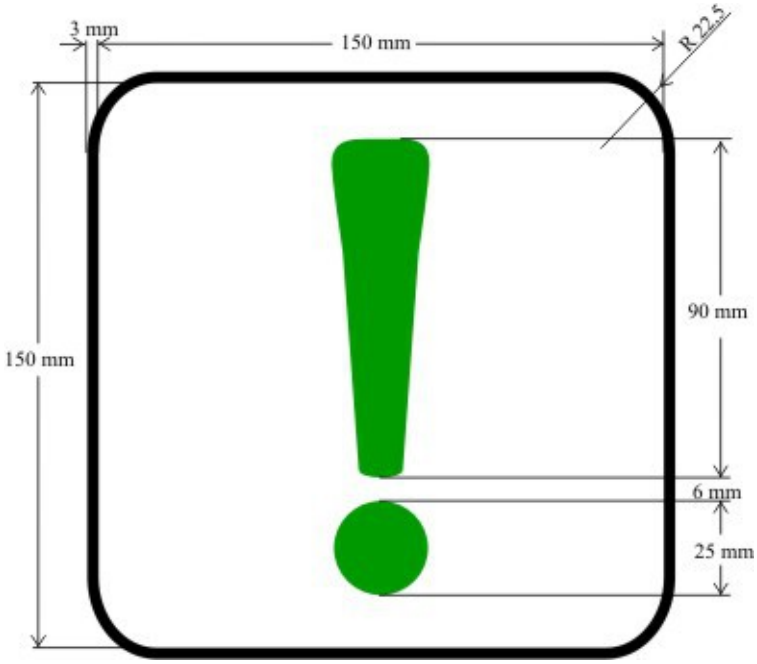
Rysunek 43: Szlak jeździecki – SKRĘT W PRAWO



Rysunek 44: Szlak jeździecki – STRZAŁKA SKRĘTU W PRAWO



Rysunek 45: Szlak jeździecki – STRZAŁKA SKRĘTU W LEWO



Rysunek 46: Szlak jeździecki - UWAGA



Rysunek 47: Szlak jeździecki – PRZYKŁADOWY DROGOWSKAZ ODLEGŁOŚCI



Rysunek 48: Szlak jeździecki - PRZYKŁADOWY DROGOWSKAZ DO ISTOTNEGO MIEJSCA LUB OBIEKTU

X. Szlaki kajakowe

1. Znaki szlaku kajakowego mają za zadanie wskazać turyście proponowany kierunek spływu, informować o istotnych dla niego miejscach i obiektach oraz ostrzegać przed niebezpieczeństwami.

2. Szlak kajakowy musi być tak oznakowany, aby umożliwiał spływ w jednym kierunku na wodach płynących lub w obydwu kierunkach na wodach stojących.

3. Znaki szlaku kajakowego umieszczamy, w miarę możliwości, po prawej stronie jeziora, kanału lub rzeki.

4. Szlak kajakowy służy zarówno turystom kajakowym jak i turystom pływającym na kanu.

5. Tablice ze znakami szlaku kajakowego z rys. 49 - 57 - mają wymiary 40/60 cm, tablice z rys. 59 – 65 - mają wymiary 40/40 cm a tablice z rys. 58, 66 i 67 mogą mieć różne wymiary w zależności od potrzeb.

6. Tablice ze znakami mogą być wykonane z dowolnego materiału zapewniającego trwałość i czytelność. Mocuje się je do słupków lub rusztowań jednolitych na całym szlaku.

7. Przy znakach informacyjnych można umieszczać dodatkowe tablice informujące o administratorze szlaku oraz inne dodatkowe informacje.

8. Tablica ze znakiem odległościowym szlaku kajakowego – rys. 49 – informuje o odległościach do końca oznakowanego szlaku oraz do innych istotnych miejsc na szlaku, ustawia się ją w miejscach gdzie zazwyczaj zaczynają się spływy oraz w innych miejscach, jeśli jest to uzasadnione.

9. Znaki z tablic przedstawionych na rys. 50 - 57 informują o istotnych dla turysty obiektach a jeśli nie są one bezpośrednio zauważalne z wody również o kierunku i odległości do wskazanych obiektów, piktogram na znaku przedstawionym na rys. 54 musi być odpowiedni do obiektu, o

którym informuje a jednocześnie łatwo rozpoznawalny.

10. Znak PLAN SYTUACYJNY – rys. 58 - ukazuje okoliczną sieć wodną oraz miejsce, w którym się znajduje.

11. Znaki z rys. 59 informują o konieczności przenioski, wskazując jednocześnie, na którym brzegu wygodniej jest lądować.

12. Znaki z rys. 60 informują miejsce przeznaczone do wodowania na starcie lub w miejscu przenoski.

13. Znaki z rys. 61 - 64 ostrzegają przed niebezpieczeństwami.

14. Pod znakami z rys. 61 - 64 można umieszczać na tabliczce w kolorze białym dodatkowe informacje o rodzaju niebezpieczeństwa (wysoki próg, odwój, syfon, elektrownia, jaz, etc.).

15. Znak UJŚCIE – rys. 65 - ułatwia odnalezienie ujścia kanału lub rzeki i powinien być tak umieszczany by był widoczny z dużej odległości.

16. Znak DOPŁYW – rys. 66 - informuje o dopływie lub rozejściu się szlaków wodnych.

17. Znak NAZWA JEZIORA – rys. 67 – informuje o nazwie jeziora, na które wpływamy z kanału lub rzeki.

18. Tablice ze znakami szlaków kajakowych wolno umieszczać pod znakami dróg wodnych wyłączenie za zgodą zarządcy danej drogi wodnej.



Rysunek 49: Szlak kajakowy - PRZYKŁADOWY ZNAK ODLEGŁOŚCIOWY



Rysunek 50: Szlak kajakowy - POLE BIWAKOWE



Rysunek 51: Szlak kajakowy STANICA WODNA



Rysunek 52: Szlak kajakowy - APTEKA



Rysunek 53: Szlak kajakowy – MIEJSC POSTOJU



Rysunek 54: Szlak kajakowy – INTERESUJĄCE MIEJSCE



Rysunek 55: Szlak kajakowy - BANKOMAT



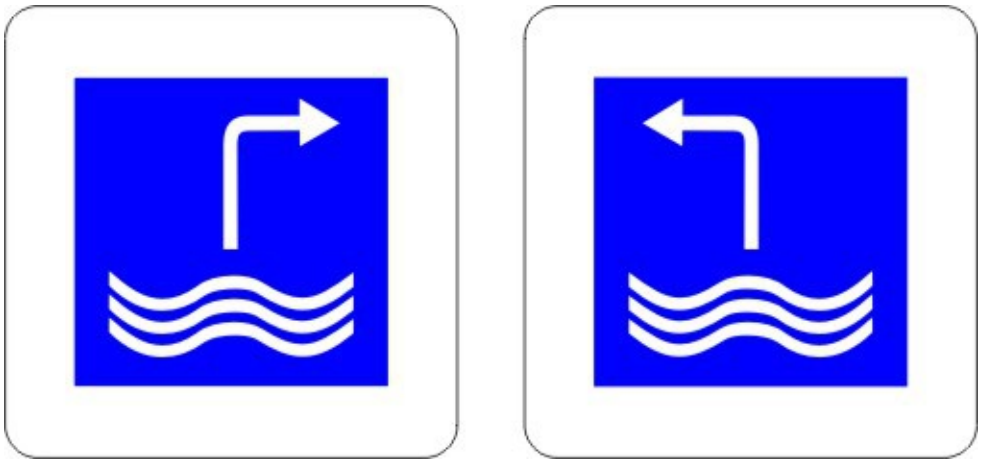
Rysunek 56: Szlak kajakowy - SKLEP



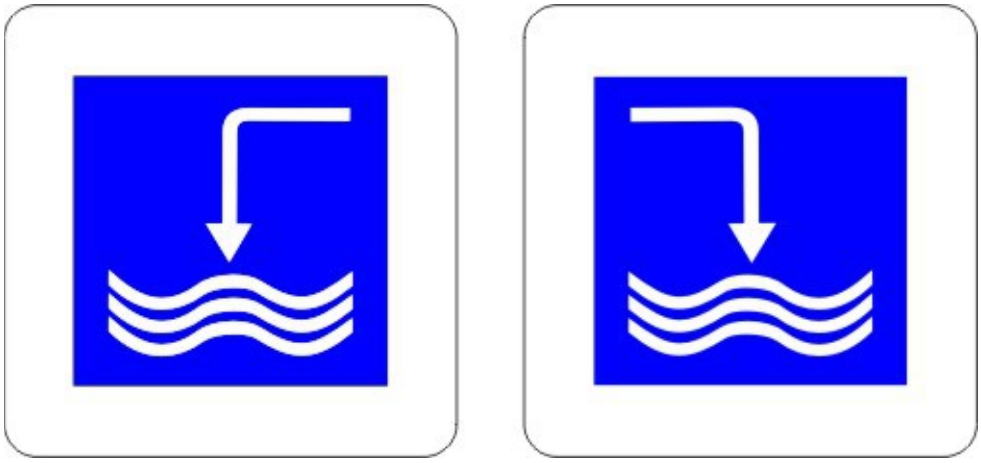
Rysunek 57: Szlak kajakowy - POCZTA



Rysunek 58: Szlak kajakowy - PRZYKŁADOWY PLAN SYTUACYJNY



Rysunek 59: Szlak kajakowy - PRZENOSKA



Rysunek 60: Szlak kajakowy - MIEJSCE WODOWANIA



Rysunek 61: Szlak kajakowy - ZAKAZ WPŁYWANIA



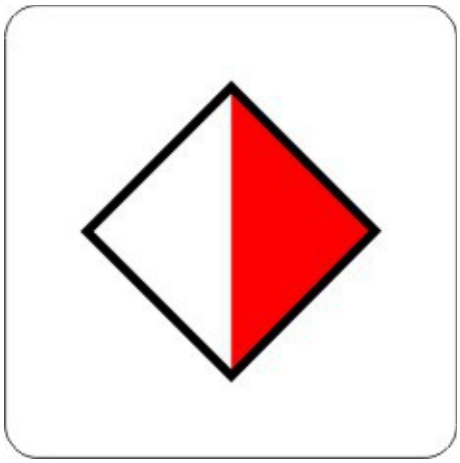
Rysunek 62: Szlak kajakowy - NIEBEZPIECZNE MIEJSCE



Rysunek 63: Szlak kajakowy - NIE DO SPŁYNIĘCIA



Rysunek 64: Szlak kajakowy - PALE WYSTAJĄCE Z DNA



Rysunek 65: Szlak kajakowy - UJŚCIE



Rysunek 66: Szlak kajakowy - DOPŁYW



Rysunek 67: Szlak kajakowy - NAZWA JEZIORA

XI. Szlaki narciarskie-śladowe

1. Znaki szlaku narciarskiego-śladowego mają za zadanie wskazać turyście proponowany kierunek wędrówki oraz potwierdzić słuszność wyboru drogi.

2. Szlak narciarski-śladowy może być tak oznakowany, aby umożliwiał wędrowanie w obydwu kierunkach ale też może być jednokierunkowy.

3. Szlaki narciarskie-śladowe mogą prowadzić istniejącymi ścieżkami i drogami jak też przez tereny otwarte - za zgodą ich właścicieli lub zarządców.

4. Szlak narciarski-śladowy nie powinien prowadzić wspólnie z innym szlakiem narciarskim-śladowym na odcinku dłuższym niż 3 km.

5. Znaki szlaku narciarskiego-śladowego powinny być umieszczane w widocznym miejscu i na kontrastowym tle. Należy je umieszczać po prawej stronie trasy, na wysokości wzroku narciarza, czyli ok. 1,5 m.

6. Znak początku/końca szlaku narciarskiego-śladowego – rys. 68 - jest pierwszym i ostatnim znakiem szlaku, umieszcza się go bezpośrednio przed pierwszym i za ostatnim znakiem kontynuacji – rys. 69.

7. Na odcinkach szlaku bez skrzyżowań i rozwidleń, znaki szlaku narciarskiego-śladowego należy umieszczać w odległości co ok. 200-400m.

8. Znak skrętu – rys. 70 - należy umieszczać przed drogą, w którą należy skręcić.

9. Znaki różnych szlaków narciarskich-śladowych prowadzące wspólnie, można zblokować analogicznie do znaków szlaków pieszych.

10. Na cienkich drzewach lub tyczkach dopuszcza się wykonywanie znaku kontynuacji szlaku narciarskiego-śladowego w postaci obrączki.

11. Gdy szlak narciarski-śladowy biegnie przez tereny otwarte, gdzie obiekty, na których można umieścić znak są oddalone na odległość do 30 m od trasy, należy wbić lub wkopać dodatkowe słupki i na nich umieszczać znaki szlaku.

12. Drogowskazy szlaku narciarskiego-śladowego - rys. 71 - powinny być ustawiane na początku i na końcu szlaku, na skrzyżowaniach szlaków, oraz innych miejscach uzasadnionych ruchem turystycznym, powinny być one estetyczne i jednolite dla całego szlaku. Pierwszy drogowskaz może być ustawiony przed znakiem początku szlaku.

13. Szlak narciarski-śladowy może być znakowany okresowo, znakami przenośnymi.

14. Szlaki narciarskie-śladowe znakuje się w zależności od stopnia trudności następującymi kolorami (zgodnie z zasadami FIS):

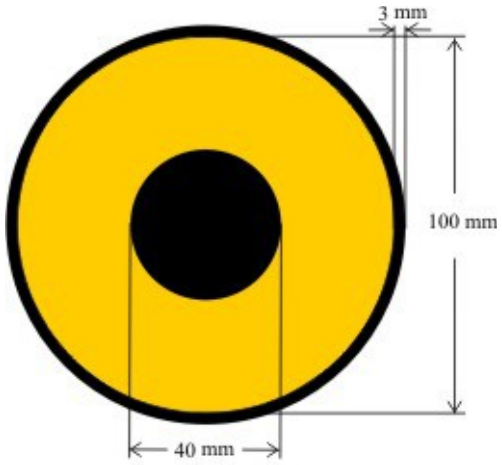
a. zielony – szlak bardzo łatwy - średnie nachylenie trasy w profilu podłużnym od 15 do 21%

b. niebieski – szlak łatwy - średnie nachylenie trasy w profilu podłużnym od 21% do 30%

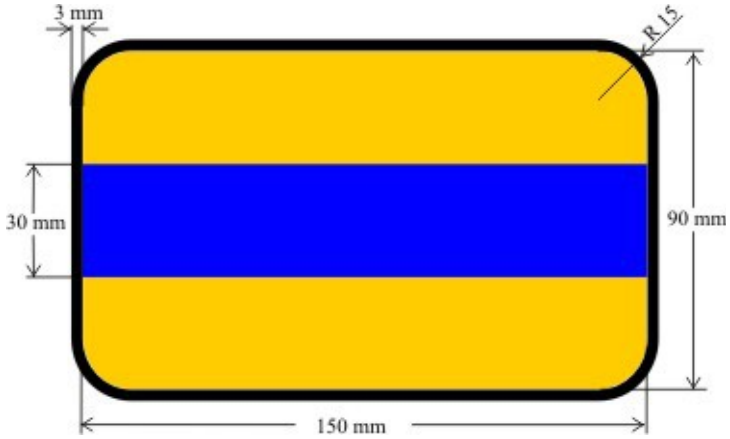
c. czerwony – szlak trudny - średnie nachylenie trasy w profilu podłużnym od 29% do 40%

d. czarny – szlak bardzo trudny - średnie nachylenie trasy w profilu podłużnym od ponad 29% do 53%

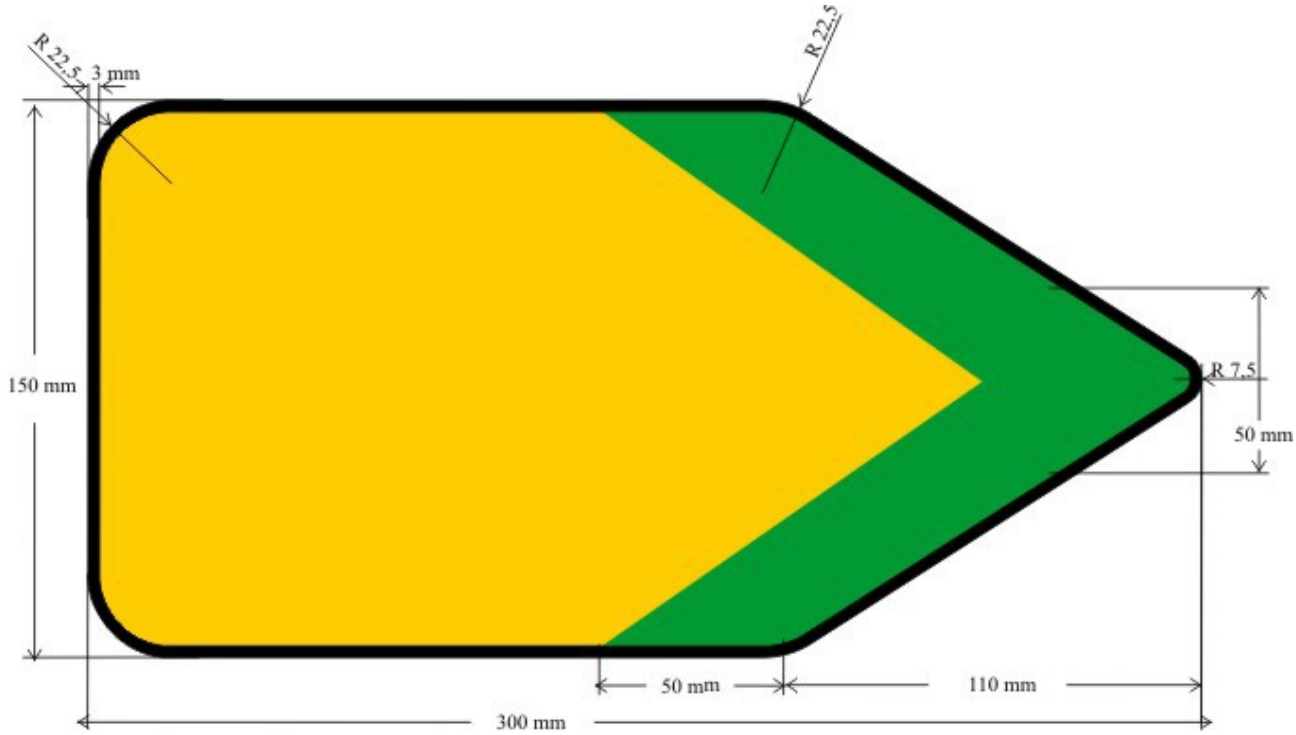
15. Jeżeli istnieje konieczność skrzyżowania, lub poprowadzenia w bliskiej odległości więcej niż jednego szlaku o tym samym stopniu trudności (tym samym kolorze) należy nadać im numery, które muszą być umieszczone na wszystkich znakach – rys. 72. Szlak narciarski-śladowy nie może krzyżować się lub przebiegać na jakimkolwiek odcinku wspólnie ze szlakiem narciarskim-śladowym o tym samym numerze i stopniu trudności.



Rysunek 68: szlak narciarski-śladowy czarny – ZNAK POCZĄTKU / KOŃCA SZLAKU



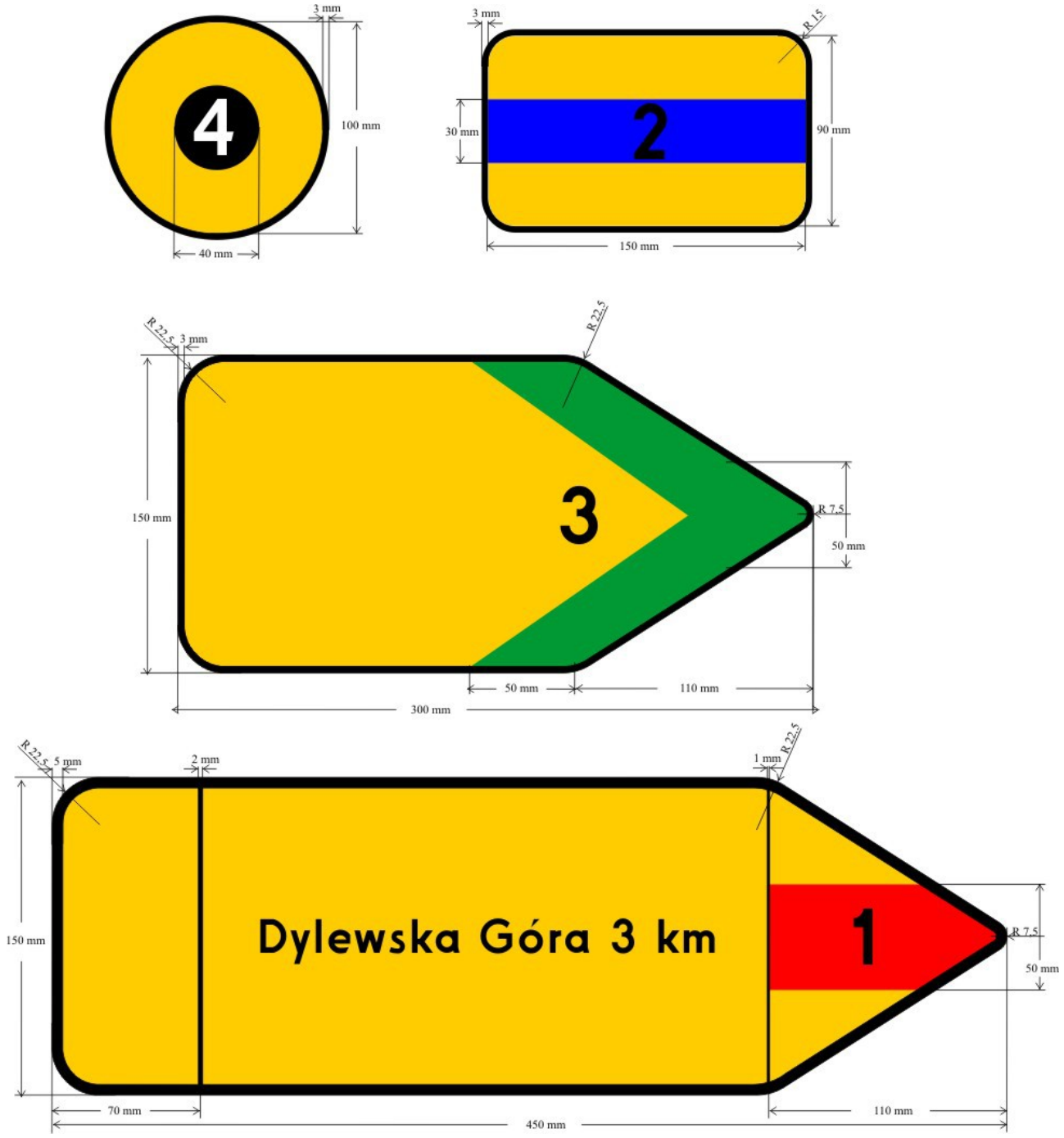
Rysunek 69: szlak narciarski-śladowy niebieski - ZNAK KONTYNUACJI



Rysunek 70: szlak narciarski-śladowy zielony - ZNAK SKRĘTU



Rysunek 71: szlak narciarski-śladowy czerwony - PRZYKŁADOWY DROGOWSKAZ



Rysunek 72: Szlak narciarski-śladowy - WZORY ZNAKÓW Z NUMEREM